

**A`JINIYAZ ATINDAG`I NO`KIS MA`MLEKETLIK
PEDAGOGIKALIQ INSTITUTI**

Qol jazba huqiqında

Atajanov Utkurdin`

**İslam Karimovtın` ma`nawiyat kontsepsiyası ha`m onın` joqarı
ma`nawiyattı jetilistiriwdegi a`hmiyeti**

5A111601- Sotsial`- gumanitar pa`nlerdi
oqi`ti`w metodikasi` (ruwxı`yli`q tiykarları`)

**Magistr
akademik da`rejesin alıw ushın jazılğ`an
dissertasiya**

İlimiy basshı:

akademik J. Bazarbaev

No`kis – 2017

Pitkeriwshi talaba Atajanov Utkurdin` « İslam Karimovtin` ma`nawiyat kontsepsiyası ha`m onin` joqarı ma`nawiyattı jetilistiriwdegi a`hmiyeti » temasi`ndag`i` magistirlik dissertatsiya jumi'si` «Milliy ideya, ruwxı'ylı'q tiykarları' ha`m huqi'q ta`limi» kafedrası'ni'n` 2017-ji'l «___» _____ ku`ngi ___ - sanlı' protokoli' tiykari'nda ma`mleketlik attestatsiya komissiyası'na jaqlawg`a jiberiwge usi'ni's yetildi.

«Milliy ideya, ruwxı'ylı'q tiykarları' ha`m huqi'q ta`limi» kafedrası' baslı'g`i`:

A.Embergenov

Pitkeriwshi talaba Atajanov Utkurdin` « İslam Karimovtin` ma`nawiyat kontsepsiyası ha`m onin` joqarı ma`nawiyattı jetilistiriwdegi a`hmiyeti » temasi`ndag`i` magistirlik dissertatsiya jumi'si` 2017-ji'l «___» _____ ku`ngi institut rektori'ni'n` ___ - sanlı' buyri'g`i` menen ma`mleketlik attestatsiya komissiyası'na jaqlawg`a jiberildi.

Ma`mleketlik attestatsiya komissiyası' qararı' menen Atajanov Utkurdin` magistirlik dissertatsiya jumi'si'na _____ ball qoyı'ldi`.

İslam Karimovtın` ma`nawiyat kontsepsiyası ha`m onın` joqarı ma`nawiyattı jetilistiriwdegi a`hmiyeti

Reje:

Kirisiw

I-BAP: G`a`rezsizlik ha`m ma`nawiyat

1. G`a`rezsizlik ha`m milliy ruwxıy tikleniwdin` a`hmiyeti
2. İ.A.Karimov ma`nawiyat tu`sinigin ta`riyplewi
3. İ.A.Karimov ma`nawiyattı tu`siniw kontsepsiyası

II-BAP: İ.A.Karimovtın` ma`nawiyattın` o`lshemleri ha`m quram bo`lekleri haqkında pikirleri

1. İ.A.Karimov Ma`nawiyat o`lshemleri haqkında kontsepsiyası.
2. İ.A.Karimovtın` ma`nawiyattın` quram bo`lekleri haqkında kontsepsiyası

III-BAP: G`a`rezsizlik da`wirinde İ.A.Karimovtın` ma`nawiyattı tiklew boyınsha xızmetleri

1. G`a`rezsizlik da`wirinde xalqımızdın` milliy manawiyatının` joqarılawı
2. İ.A.Karimovtın` «Joqarı ma`nawiyat – jen`ilmes ku`sh» atlı miynetinin` ilimiy izertlewdin` teoriyalıq ha`m metodologiyalıq quralı

IV. Juwmaqlaw

V. Paydalanılğ`an a`debiyatlar

Kirisiw

Ruwxıylıq ja`miyetimizdin` en` a`hmiyetli tarawlarının` biri retinde, ol milliy g`a`rezsizligimizdi mazmun jag`ınan bayıtıp barıwshı bag`dar bolıp tabıladı. Sonlıqtan da birinshi Prezidentimiz İslam Karimov g`a`rezsizligimizdin` da`slepki ku`nlerinen baslap-aq xalqımızdın` milliy, ruwxıy tikleniwine, ruwxıylıqtın` rawajlanıwına ayırıqsha itibar berip kelmekte. Ruwxıylıq ja`miyetimizdin` turaqlı rawajlanıwının` a`hmiyetli sha`rti ha`m kepilligi ekenligin uqtırıp, İslam Karimov o`zinin` «O`zbekstan XXI-a`cir bosag`asında ...» degen miynetinde bılay jazadı: «Birde bir ja`miyet ruwxıy imkaniyatların, adamlar sanasında ruwxıy ha`m a`dep-ikramlıq qa`diriyatların rawajlandırma ha`m de bekkemlemey turıp o`z keleshegin ko`re almaydı».

G`a`rezsizlik da`wiri, İslam Karimov so`zi menen aytqanda, o`z o`tmishimizdi, o`z ma`deniyatımızdı qalıs bilip alıw, du`n`ya ja`miyeti, tariyxı aldındag`ı wazıypamızdı an`lap alıw da`wiridur. G`a`rezsizlik jılları jas demokratiyalıq ma`mleketti qurıwdı tezletiw, onın` siyasatın islep shıg`ıw da`wiri. Bul da`wir ruwxıy oyanıwı ha`m milliy o`zlikti an`lawdın` o`siwi da`wiri. Bul azatlıq ruwxı menen, o`z ku`shlerine, ma`mlekettin`, xalıqtın` jarqın kelesheğine isenim menen tolıp tasqan da`wir.

Bul da`wirde İ.Karimov elimizdin` Milliy ruwxıylıq kontseptsiyasın islep shıg`ıw ha`m onı turmısqa asırıwg`a tikkeley basshılıq etip keldi. Ma`mleketimizde a`melge asırılıp atırğ`an milliy ruwxıy tikleniw kontseptsiyasının` tiykarları en` da`slep Prezidentimiz İslam Karimov ta`repinen «O`zbekstannın` o`z g`a`rezsiz ha`m rawajlanıw jolı» miynetinde bayan etip berilgen bolıp, bul kontseptsiya mazmun ha`m ma`nisi jag`ınan son`g`ı ko`plegen miynetlerinde rawajlandırıldı.

«O`zbekstan ekonomikalıq reformalardı teren`lestiriw jolında», «O`zbekstan XXI a`sir bosag`asında: qa`wipsizlikke qa`wipler, turaqlılıq sha`rtleri ha`m rawajlanıw kepillikleri» miynetinde, «Barkamol avlod orzusi», «Turkiston gazetasi muhbirinin` sawallarına juwapları», «O`z keleshegimizdi o`z qolımız benen

qurmaqtamiz». «Tafakkur» jurnalı bas rektori sawalına juwapları, «Ja`miyetimiz ideologiyası xalıqtı xalıq, milletti millet qılıwg`a xızmet etsin», «Tariyxıy xatirasız keleshek joq», «O`zbekstan XXI-a`sirge umtilmaqta», «Joqarı ma`na`wiyat - jen`ilmes ku`sh» miynetlerinde, sawal juwap ha`m shıg`ıp so`ylegen bayanatlarında ja`ne de rawajlandırıldı ha`m ha`r ta`repleme tiykarlap berildi.

İ.A.Karimov xalqımızdın` ruwxıy tiykarlarının` teren` ekenligin atap o`tip olardı qayta tiklew ha`m jan`a mazmun menen bayıtıw za`ru`rligin strategiyalıq wazıypa sıpatında belgileydi.

Onın` en` baslı printsiplerdin` biri, ulıwma insanıy qa`diriyatlarg`a sadıqlıq, a`dalat ha`m ten`likte o`z ko`rinisine iye bolıp, insannın` qa`dir-qımbatın bahalawda a`hmiyetli roldi atqaradı. İnsan a`dalat ha`m ten`likke shan`araqta, ma`ha`llede, ja`miyetshilik arasında, jumıs jayında, sawda-satlıq tarawında ha`m t.b. qa`legen tarawda ruwxıylıqqa a`mel qılıp keledi. Bul na`rse a`sirese basshı lawazımdag`ılardın` miynetkeshlerge, administrativlik huqıqıy organlardın` puxaralarg`a qatnasında, baylanıslarında ko`rinedi. A`dalat ha`m ten`lik sıyaqlı ulıwma insanıy qa`diriyatlardı ja`miyette ornatiw, barqulla og`an a`mel qılıp jasaw g`a`rezsizligimizdi bekkemlewde og`ada a`hmiyetli bolıp, onın` buzılıwı, onı mensinbew ja`miyet turmısında u`lken zıyan keltiredi.

İ.A.Karimov o`zının` «Joqarı ruwxıylıq - jen`ilmes ku`sh» miynetinde: «Ruwxıylıq insannın` qan-qanına, su`yek-su`yegine jıllar dawamında ana su`ti, shan`araq ta`rbiyası, ata-babalardın` na`siyatı, watan tuyg`ısı, bul turmıstın` bazıda ashshı, bazıda quwanışlı sabaqları menen qatlam-qatlam bolıp sin`ip baradı. A`sirese ta`biyatında adamlarg`a jaqınlıq, ba`rqulla jaqsılıqtı oylap jasaw, hadal miynet etiw, du`n`yanın` ten`siz inam ha`m go`zzallıqlarınan zawıq alıw ruwxıylıqqa azıq beredi, onı ja`ne de ku`sheyttiredi» dep atap o`tedi.

İslam Karimov o`z miynetlerinde milliy ruwxıylıqtı tiklew ha`m rawajlandırırwdı ma`mleket siyasatı da`rejesinde u`stinlikke iye wazıypa ekenligine itibardı qaratıp, to`mendegi kontseptual ideyanı alg`a su`redi. Ol bılay jazadı: «Aldın adamlarg`a materiallıq baylıq beriw, son` ruwxıylıq haqqında oylaw kerek dewshiler haq bolmasa kerek. Ruwxıylıq insannın`, xalıqtın`, ja`miyet ha`m

ma`mlekettin` ku`sh qu`diredur. Ol joq jerde hesh qashan baxıt-saadat bolmaydı»

İ.A.Karimov ta`repinen ilgeri su`rilgen bul kontseptual ideyanın` teoriyalıq ha`m a`meliy a`hmiyeti sonda, ol birinshiden, eski awqam da`wirindegi ruwxıylıqtı rawajlandırıwg`a u`shinshi da`rejeli faktor sıpatında qarag`anlıqtan ja`miyetlik-siyasiy, ekonomikalıq ha`m ruwxıy krizisinin` sebeplerin ko`rsetedi. Ekinshiden, ruwxıylıqtı rawajlandırmastan, shaxstın` ruwxıy ruxıyatın o`zgerptesten turıp ja`miyette go`zlegen maqsetti a`melge asırıw mu`mkin emesligin ilmiy jaqtan tiykarlap beredi.

İ.A.Karimovtın` ja`ne bir a`hmiyetli kontseptual ideyası ruwxıylıq shaxstın` (ruwxıy jetikligi) en` a`hmiyetli o`lshemi ha`m sonın` menen birge onı kamalg`a keltiriw ushın, o`zin-o`zine an`latıwshı ha`m o`z imkaniyatların ju`zege shıg`arıwg`a ta`sir jasawshı faktor ekenliginin` ilimiy da`lillegeninde bolıp tabıladı.

İslam Karimovtın` milliy ruwxıy tikleniwge bag`ıshlang`an kontseptsiyasında watandı su`yiwshilik shaxs ruwxıylıqının` ajralmas bo`legi ekenligin tiykarlap beriw a`hmiyetli orındı iyeleydi.

Haqıyqattan, o`z Watanın su`ymegen, onın` ha`r-bir qarıs jeri ushın juwapkershiligin sezbege ha`r bir insan ruwxıy ta`repten jarlı sanaladı.

İ.A.Karimovtın` miynetlerindeki milliy ruwxıy tikleniw ideyasının` mazmunın ha`m zorawanlıq jıllarında jogatilgan miyraslarımızdı o`zlestiriw, u`rip-a`detimizdi, da`stu`rlerimizdi rawajlandırıp, qa`diriyatlarımızdı bekkemlew barısındag`ı jog`altqan imkaniyatlardı rawajlandırıp, qa`diriyatlarımızdı bekkemlew barısında ha`r birimizdin` tınbay pidayılıq ko`rsetiwimiz za`ru`rligi ko`rsetip belgilengen.

Millet, qashan milliy tiykarlarg`a su`yengende g`ana, rawajlanıwg`a erisiwi mu`mkin. Ol heshqashan o`zgelerdin` ja`rdemi menen millet da`rejesine ko`terile almaydı ha`m ruwxıy rawajlanıwg`a erise almaydı.

Sonlıqtan da, İ.A.Karimov da`slepki jazg`an miynetlerindeki milliy-ruwxıy tikleniw wazıypaların a`melge asırıwg`a bag`ıshlang`an kontseptsiyaların o`zinin`

son`g`ı basqa miynetlerinde tvorchestvolıq rawajlandır`an, jan`a mazmun menen bayıtqan, rawajlanıwdın` jan`a basqışında ju`zege kelgen problemalardı sheshiw talaplarına sa`ykes ra`wishte onın` jan`a bag`darların belgilep bergen.

İ.A.Karimovtın` milliy-ruwxıy tikleniwdi a`melge asırıwg`a xızmet etiwshi ja`ne bir kontseptual ideyası - salamat a`wladtı ta`rbiyalap, er jetkiziw za`ru`rliginin` ilimiy tiykarlang`anında.

Onın` salamat a`wlad kontseptsiyasında shaxstın` fizikalıq ha`m ruwxıy quwatlı bolıwı, joqarı bilim, ruwxıy, teren` oy pikirli ha`m watanpa`rwar bolıwı sıyaqlı talaplarg`a juwap beretug`ın a`wlad na`zerde tutiladı. Sonın` ushında İ.A.Karimov «... perzentleri sag`lam jurt qu`diretli boladı, qu`diretli jurtın` perzentleri sag`lam boladı» degen ideyaların ilgeri su`rgen.

Milliy-ruwxıy tikleniwimizde jaslarımız ruwxıylıg`ın joqarı da`rejege ko`teriw, olardı ha`zirgi zaman ilim pa`n, texnika ha`m texnologiya tabısların teren` o`zlestiriwleri u`lken faktor ekenligi İ.A.Karimov ta`repinen ilimiy tiykarlang`an.

I-BAP: G`a`rezsizlik ha`m ma`nawiyat

1. G`a`rezsizlik ha`m milliy ruwxıy tikleniwdin` a`hmiyeti

G`a`rezsizlik o`zi ne? G`a`rezsizlik nelerge tiykarlanadı ha`m onin` mazmun – tiykarı nelerden ibarat?

En` aldı menen usını aytıw kerek, g`arezsizlik ten`lik arqalı qoyılğ`an birinshi qa`demdir. Sebebi, ten`lik bolmag`an jag`dayda kimdir kimgedir boysınıwshı boladı. Boysınıwshılıq bar jerde hu`kimranlıq, o`zgeler esabınan jasaw sıyaqlı illetler payda boladı. «Ten`lik» so`zinin` qu`direti sonnda, ol adamlardın` o`z-ara mu`na`sibetlerinen, ma`mleketlerara mu`na`sibetlerge shekem ha`mme na`rseni o`lshemge saladı, tu`rli kemsitiwler yaki artıqsha basımg`a shek qoyadı.

G`a`rezsizlik - o`z-ara hu`rmet, bir-birin ta`n alıw, bir-birin qa`dirlew tiykarında ma`mleket puqaraları o`z-ara qatnasında da, ja`ha`n ma`mleketleri ortasında baylanıslarda da a`ne usı ulıwmalıq qa`driyatlarg`a tayanıw, a`ne usı ulıwmalıq o`lshemler tiykarında jasaw degen so`z. G`a`rezsizlik ja`miyetten ajıralmag`an halda du`n`ya mashqalaları ha`m o`z ta`g`diri menen baylanıslı bolg`an keleshek haqında oylaw. G`a`rezsizlik - erkin du`n`yag`a ko`z-qaras, erkin oylawg`a su`yenip jasaw.

Erkin jasawg`a, erkin pikirlewge, o`z ta`g`dirin o`zi belgilewge, o`z turmısın o`zi jolg`a salıwg`a qa`dir adam qarsılıqlardı an`sat jen`edi, bul du`n`yanın` mashqalaları boranı qarsısında albırap qalmaydı. A`ne usı a`piwayı turmıs haqıyqatın ma`mleket g`a`rezsizligine de uqsatıw mu`mkin.

Sonın` ushında, g`arezsizliktin` u`stinde turmıs ta`jriybesinen o`tken printsiplerine ha`mme waqıt aktual bolıp qalaberedi. Sebebi, ol mudamı rawajlanıp, o`zin - o`zi bayıtıp, jetilistirip, sana ha`m oydı iyelep baratug`ın waqıya.

G`a`rezsizlik - ta`biyatı sanalı jasaw, sanalı qatnastı qarar taptırıw o`lshemi. Ha`zirde bul ha`reketlerdin`, umtılıslar ha`m qa`biletlerdin` ku`sheyiwin talap etetug`ın ha`diyse. Bul a`sirese buring`ı awkam quramınan ajıralıp shıqqan g`a`rezsiz respublikalar turmısında u`lken a`hmiyetke iye. Ne ushın?

Birinshiden, totalitar du`zim da`wirinde ma`mleket basqarıw sistemasınan baslap, ayırıqsha shaxslardıń ku`ndelik turmısına ha`m keleshegine tiyisli bolg`an ha`r qanday ma`selelerdi sheshiwdi o`z moynına alg`anı ushın miynetkesh xalıq baqqımandalıq keypiyatına duwshar bolg`an edi. Ol tek islew huqıqına iye edi. Miynet dep atalg`an sezimsiz mashinanın miriwbetine aylanıp qalg`an edi. Erteli - kesh miynet etesen`, miynetin`e jarasa ashtan o`lmeslikke jetetug`ın haqın`dı alasan`. Bul – buring`ı awqamda nızam ku`shine iye ma`mleket siyasatı edi. Adamzat isleydi, sebebi, o`mir keshiredi. Al, tirishilik degen ullı baylıqtın`, turmıs degen ullı tu`siniktin` mag`ızın tu`siniwge o`zinde ıqtıyaj sezbes edi. Aqıl menen is ko`riw, jaratıwshılıq tuyg`ıları pu`tkilley so`ndirilgen edi.

Danishpanlardın` aytqanıday, ha`r qanday belsendilik printsipleri ha`reketler erkinligine qolaylıq jaratıw, og`an su`yeniw kerek. Bolmasa baqqımandalıq illetleri keseline ushıraydı. Demek, ha`r qanday ha`reket, ha`r qanday umılıs o`z-o`zinen jaratıwshılıq ruwxı menen suwg`arılğ`an bolıwı da`rkar. A`ne sonda erkinlik qurı na`rse emesligi anıq boladı.

Buring`ı awqamda hu`kim su`rgen qayta qurıw siyasatı onın` quramına kirgen awqamlas respublikalardıń g`a`rezsizlikke erisiwine jol qoymashlıq maqsetinde islegen hiyle edi. Ma`mlekettin` to`n`kerisine urınıw, zorlıq ha`m basım o`tkiziw siyasatın` teren`lestiriwge umtılıw bul protsensstin` juwmag`ı boldı. G`a`rezsizlik imkaniyatların aldınnan bayqag`an, ma`mleket sotsiallıq – siyasiy protsesslerdin` barısın tuwrı baqlap, tuwrı bahalay bilgen O`zbekistan awqamlasları arasında birinshilerden bolıp o`z g`arezsizligin ja`riyaladı. 1991-jil 31-avgust ku`ni qabıl etilgen O`zbekistan Respublikasının` Ma`mleket g`a`rezsizligi haqındag`ı Bayanatı O`zbekistan hu`kimetinin` siyasiy jolın tolıq nızamlastırıp berdi. Bul tariyxıy hu`jjette to`mendegi juwmaqlar ilgeri swrilgen edi:

- «O`tmishten sabaq shıg`arıp ha`m SSR Awqamının` siyasiy ha`mde sotsiallıq turmısındag`ı u`yreniwdi itibarg`a alıp;

- Xalıqaralıq – huqıqıy hu`jjetlerde ko`rsetilgen o`z ta`g`dirin o`zi belgilew huqıqına tiykarlanıp;
- O`zbekistan xalıqlarının` ta`g`diri ushın barlıq juwapkershilikti an`lap;
- Milleti, diniy isenimi ha`m sotsiallıq kelip shıg`ıwına qaramastan, respublikada jasawshı ha`r bir adamnıń mu`na`sip turmıs keshiriwin, abroyı ha`m qadir – qımbatın ta`miynleytug`ın insana`rwar demokratiyalıq huqıqıy ma`mleket qurıwg`a umtılıp;
- G`a`rezsizlik deklaratsiyasını a`melge asırıp, O`zbekistan Sovet Sotsialistik Respublikası Joqarı Ken`esi O`zbekistannıń ma`mleket g`a`rezsizligin ha`m azat suveren ma`mleket - O`zbekistan Respublikası dep dag`azalaydı.

O`zbekistan Respublikasınıń o`z quramındag`ı Qaraqalpaqstan Respublikası menen birge, territoriyası bo`linbes ha`m daxsızdur. O`zbekistan Respublikasınıń basqa ma`mleketlerge territoriyalıq dawası bolmay, ol o`z territoriyası ha`m ta`biyiy baylıqlarına degen joqarı huqıqqa iye».

O`zbekistan parlamentinin` bul bayanatı o`zinin` nızam ku`shi menen g`ana emes, siyasiy logikası, ruwxıy qu`dreti, xalıqara huqıq normalarına say keliwi menen ajralıp turdı. Bul hu`jjet SSRdın` 73 jıllıq o`miri qanshelli ayanıshlı ekenligin ko`rsetedi.

O`zbekistan hu`kimeti SSR da sotsiallıq - siyasiy protsessler barısın basqalardan ko`re tez an`latadı ha`m bahaladı. Sonın` ushın da ol bir sheshimge keldi. 1991-jıl 31-avgustta «O`zbekistan Respublikasınıń ma`mleket g`a`rezsizligi haqında nızam» dı qabıl etti ha`m a`ne usı nızamda O`zbekistan Respublikası Joqarı Ken`esinin` bunnan keyin O`zbekistan SSR sın O`zbekistan Respublikası dep ataw, 1- sentyabrdi G`a`rezsizlik ku`ni dep ja`riyalaw, O`zbekistan Konstitutsiyasına o`zgerisler ha`m qosımshalar kirgiziw, sonday-aq awqamnıń ha`m onın` quramına kiretug`ın barlıq g`a`rezsiz ma`mleketlerdin` nızam shıg`arıwshı mekemelerge, barlıq shet el ma`mleketlerine ha`m du`n`ya birlespesine mwrajat etip, olardı respublikanın` ma`mleket g`a`rezsizligi ja`riyalang`an hu`jjetin ta`n alıw haqında qarar qabıl etti.

Haqiqatında da, biz sotsiallıq - siyasiy protsessler adamlar turmısın keskin ta`rizde bir jerden ekinshi jerge burıp jibergen, turmısımız pu`tkilley basqasha tu`s alg`an ha`m turmısımız o`zgeshe mazmun talap etken qıyın ruwxıy jag`daydı bastan keshirdik.

G`a`rezsizlik degen so`z pu`tkilley bizge basqasha qu`direti, joqarı o`zgertiwshshilikti ko`rsetpekte. Ol du`n`ya qarasımızdı tu`pten o`zgertip, pikirimiz, aqılımızdı bayıtpaqta. Waqıyalar rawajın pu`tin a`hmiyeti menen an`lawdı, du`n`yag`a ken`irek na`zer menen qaraw, bul a`lemde shoralar du`ziminen basqa a`dalatlı du`zimler de barlıg`ın, basqasha jasaw ha`m mu`mkin ekenligin, kommunistlik ideologiyadan bo`lek turmıs la`zzetin, insan qa`dir - qımbatın qorg`aytug`ın o`zge ideyalar da barlıg`ın ko`rsetip berdi.

G`a`rezsizlik bizge o`zligimizdi an`lattı. O`zin an`lag`an yaratqandı an`laydı, o`zin tanıg`an yaratqandı tanıydı. İnsan o`zinin` insanlıg`ın qanshelli teren` tu`sinse, jasawdın` ma`nis - mazmunın da sonshelli teren` an`laydı.

O`zligin an`lag`an adam a`lemnin` bar ra`nberen`ligi menen birge turmıs mazmunın, o`zin tek tiri zat belgisi emes, ta`biyattın` biyta`kirar bir bo`legi ekenligin, sonlıqtan insan qa`dir - qımbatın teren`irek an`lay basladı.

Jer sharının` u`lken bo`legin iyelep atırg`an SSSR dep atalg`an u`lken ma`mleket 70 jıldan artıq waqt o`z o`mirin jasap, XX a`sir aqırlarına kelip ıdırıp ketti. Adamlarg`a ma`n`gi ten`lik, pa`rawalıq wade qılğ`an, du`n`yada jen`ilmes, qu`diretli bolıp tanılğ`an ullı ma`mleket jer menen jeksen boldı. Onın` tu`rli xalıqlar ayaqların baylap qoyg`an, biraq shiriy baslag`an qullıq shınjırları u`zile basladı. Xalıqlar, elatlar qa`pesten qutılğ`an kus kibi erkin na`pes ala basladı.

G`a`rezsizlik bul insan ushın joqarı g`a`niybet. Tek g`ana g`a`rezsizlik arqalı xalıq o`z azatlıg`ına, erkinligine, o`z ta`g`dirin, o`z turmısın o`zi qurıw imkanına iye bola aladı. G`a`rezsizlik ha`r qanday xalıq, elat ha`m millettin` ta`biyiy, nızamlı za`ru`rligi, joqarı makseti esaplanadı. Xalıq ushın g`a`rezsizlikten ko`re artıg`ıraq joqarı baxıt, quwanış joq ha`m bolg`an emes. G`a`rezsizlik ha`r bir insan, ha`r bir millettin` hesh n`arse menen sheklenbegen erkinligi.

G`a`rezsizlik so`zinin` so`zlik ma`nisine itibar beretug`in bolsaq, bul so`z arabsha so`z bolıp, «bag`ının`qı emes, erkin» degen ma`nini bildiredi. G`a`rezsiz ma`mleket degende bolsa, sol ma`mlekettin` o`zine ta`n en` a`hmiyetli belgileri ko`z aldımızg`a keledi: yag`nıy, ma`mlekettin` qol qatılmaytug`in o`z aymag`ına, o`z shegarasına iye bolıwı; Puqaralardın` o`zi puqaralıqqa qabıl ete alıwı ha`m puqaralıqtan shıg`arıwı; O`z konstitutsiyasına iye bolıwı; ha`kimiyattın` u`sh tarmag`ı – nızam shıg`arıwshı, atqarıwshı, sud ha`kimiyatına iyeligi; O`z a`skeriy du`zilimesi ha`m milliy armiyasına iyeligi; G`a`rezsiz ma`mleket sıpatında sırt el ma`mleketleri menen ha`r ta`repleme baylanıslar ornata alıw; O`z ma`mleket byudjeti, mu`lk ha`m finans sistemasına iye bolıwı; O`z ma`leketlik belgelerine iyeligi ha`m ma`mleket tiline iyelik huqıqın qolg`a kiritiwi ha`m de rawajlanıw jolın o`zi erkin belgiley alıwı kibi huqıqlarg`a iye bolıwı esaplanadı. Usı belgilerden barlıg`ı 1991 jıl 31-avgustta ja`ha`nge o`z g`a`rezsizligin ja`riyalag`an O`zbekistan Respublikası qolg`a kiritken erkinlikler edi.

G`a`rezsizlik hesh bir jerde an`satlıq penen qolg`a kiritilgen emes. Qaysı ma`lekette g`a`rezsizlik a`melge asırılar eken, ol sol xalıqtın` qanı ha`m muqaddes janı esabına erki, sabır – taqatı, batıllıg`ı arqalı a`melge asqan. Sonın` ushında g`a`rezsizliktin` da`slepki jıllarında ma`mlekette bir qatar ta`rtipsizlikler bolıp o`tti: 1989-jıl Bwka ha`m Parkente, 1990-jıl Osh ha`m Wzganda, 1991-jıl 8-dekabr` Namanganda, 1991-jıl oktyabr` Oliy Kengashtın` XII sessiyasında Prezidentke hu`jim, 1992-jıl Tashkente Talabalar qalashasında, 1999-jıl 16-fevralında Tashkenttegi qoparıwshılıq ha`reketleri, sonday-aq A`ndijan waqıyaları usılar qatarına kiredi.

Biraq, bunday jawız ku`shler qanshelli ha`reket qılmasın, xalqımız o`zinin` sabır - taqatı arqalı buzg`ınshı ku`shlerdin` jawız maqsetleri izinen ermedi. Kerisinshe a`sirler dawamında arzıwg`a aylanıp ha`m mın`lag`an perzentleri ko`re almay ketken g`a`rezsizligin o`z qollarında saqlap, onı ja`ne de bekkemlew ushın pida`karlıq penen miynet etti.

O`zbekistanda G`arezsizlikni qolg`a kiritiw ha`m onı saqlap qalıwda Prezident İ.A.Karimovtın` xızmetleri u`lken. Ol Prezident sıpatında sol qurmalı bir da`wirde ha`kimiyatqa kelgen edi. Ol isbilermen basshı, qa`biletli diplomat, teren` bilim iyesi ha`m uzaqtı ko`re alatug`ın shaxs sıpatında ma`mleket xalqın da`wirdin` barlıq sınavlarınan hesh bir jog`altıwılsız alıp shıg`a aldı. En` awır jag`dayda xalıq penen birge boldı, onın` da`rtlerin esitti ha`m sog`an qarap is alıp bardı.

G`a`nimler o`z buzg`ınshı ha`reketlerinen u`lken na`tiyjeler ku`tken, O`zbekistandı bo`leklep, o`zleri qa`legen ma`mleketti qurmaqshı boldı. SSSR bo`leklenip ketkennen son` en` qorqınışlı waqıya O`zbekistanda bolıwı kerek edi. Biraq bunday bolmadı İ.A.Karimov birde-bir qa`tege jol qoymadı.

İslam Karimovtın` o`zi bolsa bul haqında bayanatlarının` birinde kishipeyillik penen: «O`zbekistannın` rawajlanıwı ushın qanday is qılğ`an bolsam usı xalıqtın` saylap qoyğ`an wa`kili, xalıqtın` perzenti sıpatında a`melge asırdım. Menen basqa adam bolğ`anda ha`m usınday qılar edi», dep aytqan edi.

O`zbekistan o`z g`arezsizligin qolg`a kiritkennen keyin, ma`mlekette ekonomikalıq, sotsiallıq, ma`deniy-ma`nawiy tarawlarda a`ste-aqırınlıq penen o`zgerisler, reformalar a`melge asırıwg`a kirisildi.

O`zbekistan o`zinin` biybaha ta`biyi baylıqlarına, su`yegi miynetke qatqan miynetkesh xalqına, a`yyemgi ha`m umitılmas bay tariyxıy ta`jriybesine iye mamleket. Sonın` ushın, g`arezsizliktin` da`slepki ku`nlerinde-aq o`zine ta`n rawajlanıw jolın belgilep aldı. A`jdadlar ta`jriybesi, u`giti pa`ndiw-na`siyatlarına su`yenip, rawajlanıp atırg`an du`n`ya ma`mleketlerinen aldın`g`ı jetiskenliklerin qabil etken halda g`arezsizlik jolınan barmaqta.

O`zbekistan o`zinin` g`arezsizliginen son`g`ı rawajlanıwı dawamında u`lken jetiskenliklerdi qolg`a kiritti. Ma`mlekettin` siyasiy tarawında huqıqıy ma`mleketti du`ziw ha`m bekkemlew a`melge asırıldı. Birinshi gezekte, O`zbekistan Konstitutsiyası proekti ulıwma xalıq dodalawına qoyıldı ha`m O`zbekistan Respubliası Oliy Kengashının` XI sessiyasında 1992-jıl 8-dekabrinde qabil etildi. O`zbekistan Respublikası Konstitutsiyası o`zinin`

mazmun-ma'nisi boyınsha xalıqshıl, ulıwma insanıy qa'driyatlar ha'm milliy printsiplerge iye hu'jjet esaplanadı. Parlamentizm du'n`ya rawajlanıwına say ra`wishte eki palata boldı ha'm usı tiykarında o`z isin dawam ettirmekte. Qabil qılınıp atırg`an nızamlar xalıq maqseti ha'm ma`plerine tiykarlang`an halda islep shıg`ılmaqta.

Sonday-aq, siyasiy partiyalarg`a ko`plegen imkaniyatlar jaratılğ`an, ma`mleketimizde demokratiya, plyuralizmge ken`jol ashılğ`an.

Ma`mleketimiz ekonomikasında a`melge asırılıp atırg`an reformalar mu`lkshilik ha'm isbilermenlikti, jan`a ta`jriybeler ha'm ekonomikalıq jan`alıqlardı xoshametlew, ka`rxanalar, fermerlerge erkinlikler, jeke u`y qaptalı jerlerine ja`rdem beriw boyınsha da bir qansha nızamlar qabil qılıw menen izshil dawam etpekte.

O`zbekistan Respublikası o`zine tiyisli barlıq ma`selelerdi o`zi sheshe alatug`ın ma`mleket sıpatında g`a`rezsizlik sharapatı menen du'n`yag`a tanıldı. Onı du'n`yanın` ko`plegen ma`leketleri ta`n aldı. Ju`zge jaqın ma`mleketler menen ha`r ta`repleme diplomatik baylanıslar ornatiwg`a miyassar boldı. O`z-ara ten` huqıqlı g`a`rezsiz ma`mleket sıpatında du'n`yanın` ko`plegen ma`mleketleri menen birge islesiwdi dawam ettirmekte.

Mine usıların` barlıg`ı milletimiz, xalqımız rawajlanıwında u`lken rol oynaydı. Ma`mleketimizdin` ha`r qıyła tarawda jetiskenliklerge erisiwinde ha`r birimiz o`z pida`ka`rana miynetimiz benen u`lesimizdi qosıwımız ha'm qolg`a kiritken g`a`rezsizligimizdi ko`z qarashıg`ınday asırıp-abaylap saqlawımız kerek.

«Joqarı jetiskenliklerge erisiw ushın, hesh kimnen kem bolmaytug`ın turmıs do`retiwimiz ushın o`zimizdin` ku`sh-quwat ha'm ha`reketlerimizdi ayamawımız kerek. En` a`hmiyetlisi, jurtımızda o`z-ara hu`rmet ha'm awızbirshilik, mehir-aqıbet ortalıg`ın ja`ne de bekkemlew, aldımızda turg`an barlıq wazıypalardı a`melge asırıwda en` u`lken fundament bolıwın umıtpawımız za`ru`r» degen edi İ.A.Karimov.

2. Í.A.Karimov ma`nawiyat tu`sinigin ta`riyplewi

G`a`rezsizliktin` birinshi jullarınan baslap-aq Í.A.Karimov o`zinin` «İstıqlol va ma`naviyat» degen kitabında «Xalqımızdı ma`nawiy-ruwxıy bekkemlew ha`m rawajlandırırw O`zbekistanda ma`mleket ha`m ja`miyettin` en` a`hmiyeti wazıypası»¹ dep belgiledi. Sonnan baslap ruwxıyatımızdın` kelesheğine dıqqat ha`m itibar ku`sheydi. Onın` ta`rbiyalıq a`hmiyetin belgilep beriwdegi ullı istin` g`amxorshısı Í.A.Karimovtın` o`zi boldı.

Ruwxıyat tu`sinigi insannın` ruwxıy, aqılıy sıpatları, o`zinin` pazıyleti, a`hmiyeti, g`amxorlıg`ı, qayg`ırırwı, quwanışı, mu`na`sibeti ko`rsetilip, «ruwxıyat insannın`, xalıqtın`, ja`miyettin`, mamlekettin` ku`sh-qu`dretin» (Í.A.Karimov) bildiredi. A`debiyatlarda ruwxıyat tu`sinigine ko`p sanlı anıqlamalarda ushırasadı. Mısalı: «Ruwxıyat-insannın` sotsiallıq-ma`deniy maqluq sıpatındag`ı a`hmiyetidir, yag`nıy insannan mehir-muhabbat, a`dalat, tuwrılıq, hu`jdan, ar-namıs ha`m t.b. jıyıntug`ı». (A.Erkaev), «Ma`nawiyat insandı haywannan ajratıp turatug`ın joqarı qa`diriyat», «Ma`nawiyat insan qa`lbinde ko`rinetug`ın ilahiy nur» (M.İmamnazarov) ha`m tag`ı basqalar.

Bunday ta`riypler ju`da` jeterli. Ma`nawiyat ken` qırılı, ken` mazmunlı, insannın` na`zik ta`replerin o`z ishine alatug`ın filosofiyalıq tu`sinik. Bul ma`selede barlıq tu`siniklerdi tallay otırıp, Í.A.Karimov o`zinin` «Joqarı ma`nawiyat - jen`ilmes ku`sh» atlı miynetinde: «Ruwxıyat insannın` ruwxıy pa`kleniwine, qa`lbinin` ken`eyiwine sharlaytug`ın, adamnın` ishki du`n`yası, erkin quwatlı, iyman-ittiqatın pu`tin qılatug`ın, hu`jdanın oyatatug`ın biyqıyas ku`sh. Ol ba`rshe ko`z-qaraslarının` o`lshemi» degen edi. Bul tu`sinik ha`r ta`repleme durıs bolıp, turmısqa ideyalıq, ideologiyalıq, ag`artıwshılıq, ma`deniy, diniy ha`m a`dep-ikramlılıq ko`z-qaraslardı o`zine tolıq ja`mlep olardıń ilimiy filosofiyalıq tiykarın beredi.

Bunda ruwxıy pa`kleniw, qa`lbinin` ken`eyiwi degende insannıń hadallıg`ı ko`zde tutıldı. Ol: «a`lbette, bul du`n`yada hadal ha`m pa`k jasawdı o`zinin`

¹ Каримов И.А. Истиқлол ва маънавият.-Ташкент: «Ўзбекистон». 1994. 7-б.

isenimi, a`deti dep esaplaytug`ın adamlar ko`p. Olarda ruwxıyat qarar tapqan. Lekin, bul ullı pazyiletlerden uzaqta jasaytug`ın, o`mirdin` ma`nısın o`zinshe tu`sinetug`ın shaxslarda tabıladı. Olar o`zlerin du`n`yanın` tutqası, basqalardan o`zgeshe, adamlardıń ha`wesin keltirgendey etip jasawdı qa`lep, da`wlet qusı tek onın` basında turg`an sıyaqlı mardıdı. Bular eldegi ruwxıylıqtı buzadı, hadal adamlardı ekilendiredi», -dep keltiredi. Shınında jurt basshımız aytqanday, «Ju`zimdi jen` de bag`ını soraman`» deytug`ın adamlar tabıladı. Olar «Esabın tap ta, eki asa», «Aldamasan` sata almaysan`», «Bes ku`nim xosh ku`nim» degen napa`k jol menen jasap mal-du`n`yanı qanday jol menen tapqanına biypa`rwa qaraytug`ın ma`pparaz shaxslar bolıp, olardıń pa`kleniwi za`ru`r. Pa`klengende de,- deydi avtor, – olar o`z baylıg`ın hadal miynetleri, Allanın` bergen qa`bileti menen islep tapqan, qalıs ha`m qayırlı isler menen elge payda keltiretug`ın, el jurttın` g`amı, ta`shu`ishi menen jasaytug`ın, bawrı ken`, hadal-pa`k, hu`jdanları taza, mehr-aqıbetli adamlar qatarına qosılıp, ja`miyet ta`repinen qa`dir-qımbatqa, hu`rmetke ılayıq bolıwg`a erisiwi kerek.

Ma`nawiyattın` ekinshi belgisi, insannın` ishki du`n`yasının`, erkinin`, iyman-itiqatının` pu`tinligi. İymanı pu`tin adam erkli, ishki du`n`yası bekkem adam. İymansız adam ishki du`n`yası ıdırag`an pasıq adam. «İymanlılıqtın` arqasında xalqımız qorqınışlı, daxshatlı bir ju`z eliw jıllıq o`tken tariyxımızda, -deydi İ.A.Karimov - o`zının` o`zligin jog`altpadı, nahaqlıq hu`kimlik etken ol zamanlarda elimizdin`, millettin`, xalıqtın` qayg`ısı menen jasag`an haqıyqıy watanparwar insanlardı jetilistirdi. Mine usı xalqımızdın` a`sirler dawamındag`ı sınawda ja`ne de ku`sheyip, taplanıp barg`an bekkem erki, iyman-isenimi, endi o`z ma`mleketshiligimizdi, puqaralıq ja`miyetti bekkemlewde bizge ku`sh beredi». Bunday ku`shtin` a`hmiyetin avtor Yaponiya ha`m Qubla Koreyanın` rawajlanıw mısallarında anıq ko`rsetedi.

U`shinshi belgi, hu`jdannın` oyanıwı. Onın` a`hmiyetin avtor bılay ko`rsetedi: «Ja`miyet o`mirinde a`dalat ha`m haqıyqat, mehir-sha`pa`a`t, insap, diyanat sıyaqlı tu`siniklerdi qarar taptırwıda a`ne usı faktordın` ornı ha`m ta`siri ayırıqsha. Hu`jdanı oyaw adam jan-jag`ında, a`tirapında bolıp atırg`an waqıyalarg`a, ja`rdem

ha`m ko`mekke mu`ta`j insnlardın` ma`selelerine, a`dalatlıqtın` ayaq astı bolıwına pariqsız qaray almaydı»³. Hu`jdanlı adam el-jurt ma`plerine keletug`ın zıyang`a, xalıqtın` baylıg`ına qıyanetke ha`m satqınlıqqa u`ndemesten qarap tura almaydı.

³ Каримов И.А. Жоқары манаўият-жеңилмес күш. – Ташкент: «Манаўият»,2008. 27-б.

3. İ.A.Karimov ma`nawiyatti tu`sinuw kontseptsiyası

İslam Karimov g`a`rezsizlik da`wirin o`z o`tmishimizdi, o`z ma`deniyatımızdı qalıs bilip alıw, du`n`ya ja`miyetshiligi, aldındag`ı tariyxıy wazıypamızdı an`lap alıw da`wiri dep esapladı. «G`a`rezsizlik jılları jas demokratiyalıq ma`mleketti qurıwdı tezletiw, onın` siyasatın islep shıg`ıw da`wiri. Bul da`wir ruwxıylıqtın` oyanıwı ha`m milliy o`zlikti an`lawdın` o`siw da`wiri. Bul azatlıq ruwxı menen, o`z ku`shlerine, ma`mlekettin`, xalıqtın` jarqın kelesheğine isenim menen tolıp tasqan da`wir»⁵.

Bul da`wirde birinshi Prezidentimiz elimizdin` Milliy ruwxıylıq kontseptsiyasın islep shıg`ıw ha`m onı turmısqa en`ziuge tikkeley basshılıq etti. Ma`mleketimizde a`melge asırılıp atırğ`an milliy ruwxıy tikleniw kontseptsiyasının` tiykarları en` da`slep İslam Karimov ta`repinen «O`zbekistannın` o`z g`a`rezsiz ha`m rawajlanıw jolı» miynetinde bayan etilgen. Bul kontseptsiya mazmun ha`m ma`nisi jag`ınan İ.Karimovtın`: «O`zbekistan ekonomikalıq reformalardı teren`lestiriw jolında», «O`zbekistan XXI a`sir bosag`asında qa`wipsizlikke qa`wipler, turaqlılıq sha`rtleri ha`m rawajlanıw kepillikleri», «Ja`miyetimiz ideologiyası xalıqtı xalıq, milletti millet qılıwg`a xızmet etsin», «Tariyxıy yadnamasız keleshek joq», «O`zbekistan XXI-a`sirge umılmaqta», «Joqarı ma`nawiyat-jen`ilmes ku`sh», «O`zbekistan g`a`rezsizlikke erisiw bosag`asında» «Ana jurtımız baxtı ıqbalı ha`m biyik keleshek jolında xızmet etiw en` joqarı saodatdur» miynetlerinde, «Barka`mal a`wlad arızıwı», (Tu`rkistan gazetası xabarshısının` sorawlarına juwapları), «O`z keleshegimizdi o`z qolımız benen qurmaqtamız». («Tafakkur» jurnalı bas redaktori sorawına juwapları) ha`m shıg`ıp so`ylegen bayanatlarında ja`ne de rawajlandırıldı ha`m ha`r ta`repleme tiykarlap berildi.

⁵ Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби мухаддасдир. Тошкент: «Ўзбекистон» 1996. – 23-б

İ.Karimov «O`zbekstannin` o`z g`a`rezsiz ha`m rawajlanıw jolı» miynetinde «O`zbekstandı jan`alaw ha`m rawajlandırıwdın` o`z jolı 4 tiykarg`ı negizge tayanadı» dep ko`rsetedi. Olar:

- ulıwma insaniy qa`diriyatlarg`a sadıqlıq,
- xalqımızdın` ruwxıy miyrasların bekkemlew ha`m rawajlandırıw,
- insannın` o`z imkaniyatların erkin a`melge asırıwı,
- watanpa`rwarlıq.

A`ne usı tiykarlardın` mazmunın ashıp bere otırıp, İ.Karimov bılay jazadı: «G`a`rezsiz O`zbekistannın` ku`sh qu`doretinin` deregi, xalqımızdın` ulıwma insaniy qa`diriyatlarg`a sadıqlıg`ı. Xalqımız a`dalat, tınıshlıq, qon`ısılıq ha`m insandı su`yiwshiliktin` na`zik bu`rtiklerin a`sirlerden-a`sirlerge abaylap asırıp kelmekte. O`zbekstandı jan`alawdın` joqarı maqseti a`ne sol da`stu`rlerdi qayta tiklew, olarg`a jan`a mazmun bag`ıshlaw tiykarında tınıshlıq ha`m demokratiya, pa`rawanlıq, ma`deniyat, hu`jdan erkinligi ha`m ha`r bir adamdı kamal taptırıw ushin za`ru`r sharayatlar jaratıwdan ibarat»⁶.

Onın` ushin insan a`dalat ha`m ten`likke shan`araqta, ma`ha`llede, ja`miyetshilik arasında, jumıs ornında, sawda-satıq tarawında ha`m t.b. qa`legen tarawda a`mel qılıwı kerek. Bul na`rse a`sirese basshı lawazımdag`ılardıń miynetkeshlerge, ha`kimshilik huqıqıy organlardın` puqaralarg`a qatnasında, baylanıslarında ko`rinedi. A`dalat ha`m ten`lik sıyaqlı milliy qa`diriyatlardı ja`miyette ornatıw, ba`rqulla og`an a`mel qılıp jasaw, g`a`rezsizligimizdi bekkemlewde og`ada a`hmiyetli bolıp, onın` buzılıwı, onı mensinbew ja`miyet turmısında u`lken zıyan keltiredi.

İ.A.Karimov o`zinin` «Joqarı ma`nawiyat-jen`ilmes ku`sh» miynetinde: «Ruwxıyılıq insannın` qan-qanına, su`yek-su`yegine jillar dawamında ana su`ti, shan`araq ta`rbiyası, ata-babalardıń na`siyatı, watan tuyg`ısı bul turmıstın` bazı da ashshı, bazı da quwanışlı sabaqları menen qatlam-qatlam bolıp sin`ip baradı. A`sirese, ta`biyatında adamlarg`a jaqınlıq, ba`rqulla jaqsılıqtı oylap jasaw, hadal

⁶ Каримов И.А. Ўзбекистоннинг ўз истиклол ва тараққиёт йўли//Ўзбекистон: миллий истиклол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-том. – Тошкент: «Ўзбекистон», 1996. – 77-б.

miynet etiw, du`n`yanin` ten`siz inam ha`m go`zzallıqlarınan zawıq alıw ruwxıylıqqa azıq beredi, onı ja`ne de ku`sheyttiredi⁷» dep atap o`tedi.

İ.A.Karimov usı ko`z qaraslaridan kelip shıg`ıp, insannın` o`z mu`mkinshiligin erkin iske asırıw ideyasın berdi, al kontseptsiyada ruwxıyat shaxstın` ruwxıy jetikliginin` en` a`hmiyetli o`lshemi ha`m sonın` menen birge onı kamalg`a keltiriw ushın, o`zin-o`zine an`latıwshı ha`m o`z imkaniyatların ju`zege shıg`arıwg`a ta`sir jasawshı faktor ekenligin ilimiy ta`repten da`lilleydi.

İ.A.Karimov watanparwarlıqtı ana jurtqa sadıqlıq dep esaplaydı. Sadıqlıq bolsa insannın` ku`ndelikli o`mirinde, turmıs ta`rizinde ko`rinip turadı. Bul Watan tu`sinigi menen baylanıslı. Ha`disi shariplerde «Watandı su`ymek iymannandur» dep tastıyıqlang`an. Sebebi, ol insannın` qanına, janına sin`ip ketken. Sonın` ushın da İ.A.Karimov «Watang`a muhabbat tuyg`ısı xalqımızdın` qan-qanına sin`ip ketken a`zeliy qa`siyeti. A`ne sol a`hmiyetli a`zeliy pazıyletlerdi asırap abaylaw ha`m jetilistiriw, perzentlerimizdi, O`zbekistannın` mu`na`sip ul-qızları etip ta`rbiyalaw ma`selesi ruwxıyat tarawındag`ı islerimizdın` negizgi bag`darın sho`lkemlestiriwi kerek dep tu`sindirip, Watanparwarlıqtı, Watandı su`yiw, xalqına mu`na`sip is qılıw, o`z Watanın, topırag`ın a`zizlew qa`dirine jetiw ekenligin na`siyatlaydı.

Ulıwma İ.A.Karimovtın` milliy-ruwxıy tikleniw kontseptsiyası to`mendegilerden ibarat:

- ruwxıy miyraslarımız ha`m diniy qa`diriyatlardı teren` o`zlestiriw, milletimizdın` o`zin-o`zi an`lawına erisiw, milliy maqtanış sezimlerin izshillik penen bekkemlew;

- g`a`rezsizlik jag`dayında milliy ideya ha`m milliy ideologiyanı qa`liplestiriw ha`mde onı xalqımızdın` du`n`yag`a ko`z-qarasına aylandırıwg`a erisiw

- bilimlendiriw sistemasın reformalawg`a erisiw, kadrlar tayarlawdın` milliy bag`darlamasın a`melge asırıw tiykarında jetik a`wladtı qa`liplestiriw, salamat a`wlad bag`darlamasın a`melge asırıw tiykarında fizikalıq jaqtan shınıqqan, ruwxı,

⁷ Каримов И.А. Юксак маънавият енгилмас куч. Т. «Маънавият», 2008 йил

pikiri, sanasi, iymani isenimi pu`tin, ruwxiy bilimi joqari, ma`rt ha`m Watandi su`yiwshi a`wladlardi qa`liplestiriw;

- milliy-ruwxiy qa`diriyatlarimizdi, onin` ja`ha`n tsivilizatsiyasindag`i ornin` tiklew ha`m bu`gingi ku`nde ruwxiyliq, ag`artiwshiliq, ilim, texnika, texnologiya tabislarin` teren` o`zlestiriw tiykarinda ha`zirgi zamannin` uliwma du`n`yalıq ruwxiyliq sistemasın rawajlandırıwg`a u`les qosıw;

- jaslar ruwxiyliq`ın milliy g`a`rezsizlik ideyası menen bayıtıp barıw, olardin` sanasında ideologiyalıq immunitetti ku`sheytiw;

- insaniyattin` a`sirler dawamında jaratqan uliwma du`n`yalıq mu`lkine aylang`an ba`rshe ruwxiy baylıqların O`zbekistannin` milliy ma`nawiy qu`dretinin` ajıralmas bo`legine aylandırıw ha`m g`a`rezsizligimizdi ha`r ta`repleme bekkemlewge bag`darlaw bolıp esaplanadi.

Ata-babalarımızdan qalg`an miyraslar milletimizdin` tek g`ana o`tmishi emes, sonin` menen birge keleshegi ushın da pidayılıq tiykarı ha`m ilhamlandırıwshı ku`sh deregi bolıp esaplanadi.

II-BAP: Í.A. Karimovtın` ma`nawiyattın` o`lshemleri ha`m quram bo`lekleri haqında pikirleri

1. Í.A.Karimov ma`nawiyat o`lshemleri haqında kontseptsiyası.

Ínsan sanasına ta`sir ko`rsetetug`ın, onın` du`n`yag`a ko`z qarasın, pikirlew ta`rizin ma`lim bag`darg`a salatug`ın, o`zgerttiretug`ın, ja`miyetke, milletke ta`n bolg`an ruwxıy-ma`deniy materiallıq tiykarlar, da`stu`rler, qa`diriyatlar, miyras, turmıs ta`rizi, ideyalar ha`m ko`z-qaraslardı tu`sinemiz. Bul tu`siniktin` mazmunı Í.A.Karimovtın` «Joqarı ma`nawiyat-jen`ilmes ku`sh» kitabında teren` ha`m ha`r ta`repleme tiykarlap berilgen. Bul shıg`armag`a tayang`an halda ruwxıylıqtı qa`liplestiriw o`lshemin sha`rtli ra`wishte bir neshe toparg`a bo`liw mu`mkin:

birinshi topar, millet, xalıq, ma`mleket, ma`deniyat, arxitekturalıq estelikler ha`m basqalardı qamrap alıwshı tariyxtı, mın` jıllar dawamında rawajlanıp kiyatırğ`an awıl ha`m suw xojalıg`ı menen baylanıslı agrar-ruwxıy da`stu`rlerdi, geografıyalıq jaylasıwına baylanıslı tariyxıy qatnaslardı ha`m bulardı ko`rsetiwshi materiallıq miyras;

ekinshi topar, xalqımızg`a ta`n bir neshe mın` jıllıq diniy isenim, ta`lim-ta`rbiya, sonday-aq barlıq ilim-pa`n tarawları ha`m olar rawajında a`hmiyetli orın tutqan oyshıllar menen olardıń` miynetleri, xalıq do`retiwshiligin orap alıwshı ma`deniy miyras;

u`shinshi topar, xalqımızg`a ta`n da`stu`rler, u`rp-a`detler, ma`resimler, bayramlar, turmıs ta`rizi menen baylanıslı basqada ma`deniy faktorlar;

to`rtinshi topar, xalıq qa`diriyatları, pikirlew ta`rizi, ideologiyası, xalıqqa ta`n ruwxıy qa`siyetler, ideyalar, ruwxıyat ha`m o`z-ara sotsiallıq qatnaslar;

besinshi topar, ha`zirgi ja`miyetimizde a`meliy is alıp barıp atırğ`an, insan ta`rbiyasında u`lken ta`sirge iye, ulıwma ruwxıy du`n`yaqarası ha`m qa`liplestiwinde bas rol oynaytug`ın ta`lim-ta`rbiya orınları, g`alaba xabar quralları, kitapxana, teatr, ko`rkem o`ner sarayları ha`m basqada ruwxıy ta`lim quralları.

Ruwxıylıqtı joqarılatıw ma`selesi ha`r bir da`wir ha`m ja`miyetke ta`n bolıp, bunda ma`mleket ha`m ja`miyet aldında ruwxıylıqtı qa`liplestiretug`ın ha`m og`an

ta'sir o'tkeretug'in barliq sebep ha'm o'lshemlerdi teren talıqlap, olardin` bunda qanday orin tutıwın jaqsı an`lap alıw maqseti de jatadı. Ha'r qaysı xalıq yaki milletti onın` tariyxı, o`zine ta`n u`rp-a`deti ha'm da`stu`rleri, turmıslıq qa`diriyatlarınan ajiratqan halda ko`riw mu`mkin emes. Bunda ta`biyyı, ruwxıy miyras, ma`deniy baylıqlar, tariyxıy estelikler en` a`hmiyetlisi sanaladı. Ma`selen, usı jerde jetisip shıqqan ullı insanlar, alımlar, siyasatshı ha'm sa`rkardalar, ulıwmainsanıy tsivilizatsiya ha'm ma`deniyattın` tıg`ız bir bo`legine aylanıp ketken du`n`yalıq ha'm diniy ilimlerin`, a`sirese, islam dini menen baylanıslı bilimlerin` tariyxıy en` joqarı basqıshqa ko`teriliwinde ana jerimizde tuwılıp kamalg`a kelgen ullı alımlardin` xızmeti u`lken. Bul jerde bizin` eramızg`a deyingi da`wirde ha'm onnan keyin qurıl`an suw inshaatları, ele de o`zinin` ko`rkin saqlap kiyatır`an jerlerimiz a`yyemnen-aq u`lkemizde diyxanshılıq ha'm o`nermentshilik ma`deniyatınan, arxitektura iskusstvosının` joqarı da`rejede rawajlang`anlıg`ınan da`rek beredi. Ma`mleketimiz territoriyasında bar bolg`an to`rt mın`nan ziyat materiallıq-ruwxıy esteliklerin` ulıwma ja`ha`n miyrasının` u`lgisi sıpatında YuNESKO dizimine kirgizilgenligi de bul pikirdi tastıyıqlaydı. Bunday o`lmes estelikler bul jerde, bu`gin biz jasap kiyatır`an topıraqta burınnan joqarı ma`deniyat barlıg`ınan derek beredi ha'm ol ta`biyyı halda insannın` ruwxıy du`n`yasın qa`liplestiriwde qanday ku`shli ta`sirge iye bolg`anına itibarımızdı qaratadı. Milliy ruwxıylıg`ımızdı rawajlandırıwda xalıq awızeki eki do`retiwshiligi u`lken a`hmiyetke iye bolıp, ol milletimizdin` o`zligin ko`rsetetug`ın, onı a`wladlardan a`wladlarg`a o`tkerip, tariyxtag`ı zulımlıqlardan, sınawlardan aman shıg`arıp, o`zligin mudamı saqlap kiyatır`an elimizdin` bawrıken`lik, ken`peyllik, opadarlıq, sadıqlıq sıyaqlı jaqsı pa`ziyletlerin o`zinde sa`wlelendiredi. Usı jerde ruwxıylıqtı qa`liplestiretug`ın o'lshemlerdin` biri bolg`an muqaddes dinimizdin` de a`hmiyeti u`lken. Din a`zelden insan ruwxıylıg`ının` qaynar bulag`ı sıpatında adamzattın` joqarı ideyaların, haq ha'm haqıyqat, insan ha'm a`dalat tuwrısındag`ı arzıw-a`rmanların o`zinde toplag`an.

Ha'r bir ilimiy jan`alıq, do`retilgen ashılıw, jan`asha pikir ha'm du`n`yaqarasqa tu`rtki beredi ha'm ruwxıylıq o'lshemlerdin` qa`liplesiwine o`zine

ta`n ta`sirin o`tkeredi. Sol ko`z-qarastan qarag`anda, jerimizde jasap o`tken ullı alımlarımız, oyshıl babalarımızdın` ibratlı turmısı ha`m miynetleri, ilimiy-do`retiwshilik ashılıwları bu`gin de du`n`yanı tan qaldırıp atırğ`anın maqtanış penen aytıw mu`mkin. Al diniy ha`m ag`artıwshılıq, ilim-pa`n, ma`deniyat sıyaqlı jetiskenlikler xalqımızdın` ruwxıy a`lemine qay da`rejede bay ekenligin sıpatlap beriwde, onı u`lgi etip ko`rsetiwde paydalanıladı. Bunday baylıqtı ha`r ta`repleme u`yrenip, onın` ma`nis-mazmunın a`wladlarg`a jetkeriw ma`selesi barlıq zıyalılar, pu`tkil ja`miyetshilik ushın qarız ha`m parız bolıp esaplanadı.

Ha`r qaysı millettin` o`zine ta`n ma`nawiyatın joqarılatıwda shan`araqtın` ta`siri ayrıqsha. Sebebi, insannın` en` taza ha`m pa`kize tuyg`ıları, birinshi turmıshlıq ha`m du`n`ya qarasın belgileytug`ın ruwxıy o`lshem ha`m ko`z-qaraslar, jaqsılıq, kishipeyillik, mehir-aqıbet, ar-namıs sıyaqlı muqaddes tuyg`ılardın` deregi shan`arakqa qa`liplesiwı ta`biyiy. Sonın` ushın da shan`araqta payda bolatug`ın ata-anag`a hu`rmet, olardın` aldındag`ı o`mirlik qarızdarlıq wazıypasın teren` an`law ha`r bir insang`a ta`n bolg`an adamıyılıq pazıyletleri ha`m shanaraq qatnaslarının` negizinde shan`araqtın` o`zindegi ruwxıyılıqtı qa`liplestiriw ornı ten`siz bolıp esaplanadı.

Sonlıqtan, 2017-jıl 3-fevraldag`ı O`zbekstan Respublikası Prezidenti Shavkat Mirziyoevtın` «Ma`halle institutın bunnan bılayda jetilistiriw ilajları haqkında» pa`rmanında «Ja`miyetimizde o`z-ara hu`rmet, miyrim sha`pa`a`t ha`m awız birshilikti qa`liplestiriwde, milliy ha`m ulıwmainsanıyılıq qa`driyatları qa`sterlep saqlaw ja`ne rawajlandırıw ma`ha`llelerdin` a`hmiyetin ha`m abroyın bunnan bılayda arttırıwda ma`mleketimizdin` joqarı g`amxorlıg`ı belgilengen⁸.

Ma`ha`lle a`zelden shın milliy qa`diriyatlar ornı bolıp keldi. O`z-ara mehir, tatıwlıq, ja`rdemge mu`ta`jlerden xabar alıw, jetimlerden basın sıypaw, toy-tamasha, merkelelerdi ko`pshilik penen ma`sla`ha`tlesip o`tkeriw, jaqsı ku`nde de, jaman ku`nde de birge bolıw xalqımız ushın da`stu`rge aylang`an. Da`slep, ma`ha`llede qa`liplesken ha`m rawajlang`an, xalqımızg`a ta`n o`zin-o`zi basqarıw sistemasının` bul basqarıw usılı, burınnan adamlardın` tek tilinde emes, ba`lki

⁸ Еркин Қарақалпақстан газетасы 7-февраль 2017 жыл

qa`lbinde teren` orin iyelegeni biykarg`a emes. «Ma`ha`lle-ha`m ata, ha`m ana» degen hikmetli so`z ju`da` turmıslıq haqıyqat. Ha`r qaysı shan`araq, pu`tkil el-jurttag`ı ruwxıy jag`daydı an`lamaqshı bolg`an adam haqıyqıy a`lemnin` jarqın ko`rinsin da`slep ma`ha`llede ko`riw imkaniyatına iye boladı.

Ruwxıylıqtı qa`liplestiriw o`lsheminen ja`ne biri ilim pa`n, ta`lim-ta`rbiya bolıp, olarg`a insan ka`malatı ha`m millet kelesheginin` en` tiykarg`ı sha`rti sıpatında qaraladı. Keleshek bilim orınlarında jaratıladı. Basqasha aytqanda, xalqımızdın` erten`gi ku`ni perzentlerimizdın` qanday ta`rbiya alg`anı menen baylanıslı. A`ne usı a`piwayı talaptan kelip shıqqan halda perzentlerin erkin ha`m ken` pikirlew qa`biletine iye, an`lı jasaytug`ın ka`mil insanlar etip kamalg`a keltiriw isi ta`lim-ta`rbiya tarawının` tiykarg`ı maqseti bolıp qaladı. Bul bolsa, ta`lim ha`m ta`rbiya isin uyg`ınlastırıp alıp barıwdı talap etedi. Ta`limdi ta`rbiyadan, ta`rbiyanı ta`limnen ajıratıp bolmaydı. Sonın` ushın da g`a`rezsizlik jıllarında pu`tkil ma`mlekette ilim-pa`n, ka`sip-o`ner u`yretiw sistemasın tu`pkilikli reformalawg`a itibar qaratıldı. Kadrlar tayarlawdın` milliy bag`darlaması islep shıg`ıldı. Onı a`melge asırıwdı mektep ta`limi, a`sirese, ulıwma bilimlendiriw mekteplerinin` materiallıq-texnikalıq bazasın bekkemlewge itibardı ku`sheytiw ku`n ta`rtibindegi a`hmiyetli ma`selege aylandı. Jaslarımız ha`zirgi ku`nde g`a`rezsizlik da`wirinde qurılğ`an barlıq mu`mkinshiliklerge iye bolg`an akademiyalıq litsey ha`m ka`sip-o`ner kolledjleri, joqarı oqıw orınlarında bilim alıp, zamanago`y ka`sip o`ner ha`m ilim sırların u`yrenip atır. Ha`zirgi eki-u`sh tilde so`ylese alatug`ın mın`lag`an oqıwshılar, u`lken turmısqa kirip kiyatırğ`an, o`z sheberligin jarqın ko`rsetip atırğ`an jas kadrlar mısasında ruwxıylıqtın` joqarılawın gu`zetiw mu`mkin ha`m ta`biyiy. İ.A.Karimov «Joqarı ma`nawiyat - jen`ilmes ku`sh» shıg`armasında ruwxıylıqtı qa`liplestiriw o`lsheminen` joqarıda aytilg`an ruwxıylıqtın` tariyxıylıg`ı ha`m zamanago`yliği, materiallıq ha`m ruwxıy miyras, milliy ruwxıy estelikler menen birge ma`mleketimizde jetisip shıqqan damıshpanlar, oyshıllar, xalıq qaharamanları, ilimiy-do`retiwshilik islerinde joqarı ruwxıylıqqa ta`sir etip, onın` adam sanasında qa`liplestiwinde u`lken rol` atqaradı.

Uliwma, İ.A.Karimov ta`repinen islep shıg`ılg`an milliy ruwxıy tikleniw ha`m ruwxıy jan`alanıw kontsepsiyası ju`da` u`lken teoriyalıq ha`m metodologiyalıq a`hmiyetke iye. Ol to`mendegilerden ibarat:

Birinshiden, bul kontsepsiya eski ken`es hu`kimeti jag`dayında milliy-ruwxıylıg`ımızdan kriziske ju`z tutqanlıg`ın ha`m onın` sebeplerin tu`sindiredi.

Ekinshiden, eski shoralardıń o`tkergen zorlıg`ı, zulımı ha`m jinayatshılıq is-ha`reketlerine qaramastan, milliy-ruwxıy miyrasımızdın` tiykarları bekkem bolg`anlıg`ı ushın bul zorlıqlarg`a shıdam berip, o`zligin ha`m o`z ma`rtebesin saqlap qalg`anlıg`ın tu`siniw jetip, onın` milliy maqtanış sezimlerimiz ushın tiykarg`ı da`rek ekenligin ko`rsetti.

U`shinshiden, ha`r bir millet, ol sanı jag`ınan kishi me yaki u`lken be og`an qaramastan g`a`rezsizlik olardıń ha`r biri ushın hawa ha`m suwday za`ru`r ekenligi, tek g`ana g`a`rezsizlik millettin` milliy ruwxıylıg`ın saqlap qalıwg`a, onı rawajlandırıwg`a ha`m keyingi a`wladqa jetkiziw baxtına eristiretug`ın tiykarg`ı faktor ekenligin tu`siniwge, bul bolsa ha`r bir milletlesimiz ha`m watanlasımızdın` g`a`rezsizlikdey ullı baylıqtı saqlap qalıwı ushın pidayılıq ko`rsetiwdi ruwxıylıqtın` joqarı belgisi ekenligin qa`lbinen seziwge imkan beredi.

To`rtinshiden, İ.A.Karimovtın` bu`gingi rawajlanıwımızdı ta`miyinleytug`ın «ku`sh bilim ha`m oy pikirde» degen ilimiy ha`m a`meliy a`hmiyetke iye bolg`an kontseptual ideyasına izbe-izlik penen a`mel qılıwg`a u`yretedi.

Besinshiden, student jaslardın` milliy-ruwxıy tikleniw barısında o`zlerinin` aldında turg`an wazıypalardı bilip alıwg`a, milliy sezim, milliy maqtanış, watanpa`rwarlıq, insanıylıq sıyaqlı joqarı ruwxıy pazıyletlerdi qa`liplestiriw - g`a`rezsizligimizdi bekkemlew ha`m rawajlandırıwımızdın` tiykarg`ı sha`rti ekenligin tu`siniwine tiykar beredi.

2. I.A.Karimovtın ma`nawiyattın quram bo`lekleri haqqında kontsepsiyası

Ma`deniyat-insang`a baylanıslı bolg`an aqılıy ha`m fizikalıq ha`reket, sezim-keshirmeler ha`m de ja`miyetti o`zgerttiriwge qaratılǵan ilgeri xızmetler jıyındısı. Ma`deniyat insan ha`m ja`miyet rawajlanıwının ba`rshe tarawlarında islep shıǵarılǵan materiallıq baylıqlar, ruwxıy protsesslerde ko`zge taslanadı. Bul tu`sinik ma`lim bir da`wirler, ja`ma`a`tler, urıw, xalıq ha`m milletler rawajlanıwın, insanlardın materiallıq - a`deplilik ta`limin, ruwxıy o`mirin, turmıs ta`rizin sıpatlaw ushın paydalanıldı.

«Ma`deniyat» so`zi ko`p ma`nili. Bug`an sebep, ol sotsiallıq o`mirdin` ha`mme tarawlarında ko`rinip, og`an berilgen ta`riypler de tu`rlishe. Mısalı: «Ma`deniyat – bul insanlardın ja`miyetlik-ekonomikalıq, sotsiallıq – siyasiy ha`m ruwxıy o`miri tarawında jaratqan, o`zlerinin za`ru`rligin qandıruw ushın islep shıǵarılǵan materiallıq ha`m ruwxıy baylıqlar sisteması» delinedi. Entsiklopediyalıq so`zliklerde «ma`deniyat – en` ulıwmalıq ta`rizde insan ha`m ja`miyettin` o`zgeriwshilik iskerliginin ba`rshe tu`rleri ha`m de usı iskerlik na`tiyjelerinin` toplamı. «Ma`deniyat – ulıwma insanıy qubılıs». «Ma`deniyat – insannın` alg`an bilimleri ha`m payda qılǵan ta`jriybelerine tiykarlang`an ta`jriybeli ha`reketi, basqalarda zawıq oyata alg`an sotsiallıq qubılıs». «Ma`deniyat – insan iskerligi menen jaratılǵan ruwxıy ha`m materiallıq baylıqlar, sezim oyatatug`ın protsess» degen anıqlamalar ushırasadı.

O`z-o`zinen ma`lim, bul ta`riyplerde ma`deniyat tu`sinigi xarakter ha`m mazmun jag`ınan ha`r qıylı. Biraq, bulardag`ı ha`mme ta`riyplerde de insan iskerligi esapqa alıng`an. Demek, ma`deniyat a`wele insanıy qa`siyet. Onda insannın` aqılı, ha`reketi, talantlı miynet, individual ha`m sotsiallıq sanası, ilimiy ko`rkem, huqıqıy diniy ko`z-qarasları da o`z sa`wleleniwin tabadı.

Ja`miyetlik o`ndiristin` eki tu`ri - materiallıq ha`m ruwxıy o`ndiris tu`rlerine qaray ma`deniyat ta materiallıq ha`m ruwxıy ma`deniyat bolıp ekige bo`linedi. Materiallıq ma`deniyat degende miynet quralların, miynet ko`nlikpelerin, sonday-aq o`ndiris protsesinde jaratılǵan ha`m materiallıq turmıs ushın xızmet etetug`ın

insan ta`repien payda bolg`an barlıq materiallıq baylıqlardı tu`sinemiz. Materiallıq ma`deniyatqa materiallıq baylıqlardıń barlıq jıyıntıg`ı, olardı o`ndiriw quralları, o`ndiris protsesinde jaratılğ`an texnika, texnologiya, texnikalıq qurallar, sotsiallıq miynetti sho`lkemlestiriw forması, qurılıs ha`m diyxansılıqtı jolg`a qoyıw ha`m t.b. kiredi. Sonlıqtan da biz materiallıq ma`deniyattı o`ndiris ha`m texnika ma`deniyatı, miynetti sho`lkemlestiriw ma`deniyatı, injenerlik ma`deniyatı, aspazlıq ma`deniyatı ha`m t.b. dep bir neshe tu`rlerge bo`lemiz.

Ma`deniyattın` ekinshi tu`ri - bul ruwxıy ma`deniyat bolıp tabıladı. Ruwxıy ma`deniyatqa insannın` aqılı ha`m ruwxıy do`retiwshilik iskerligi ha`m olardıń na`tiyjeleri kiredi. Ruwxıy ma`deniyat ilim, filosofiya, iskusstvo, a`debiyat, moral`, din, huqıq, siyasat, bilimlendiriw, ag`artıwshılıq ha`m basqalar jıyıntıg`ı tu`rindegi insannın` sırtqı ha`m ishki ruwxıylıg`ı, psixologiyası bolıp tabıladı.

Ruwxıy baylıqlar turmista alımlar, su`wretshiler, kompozitorlar, shayır ha`m jazıwshılar ha`m xalıq ta`repien jaratıladı. Ruwxıy ma`deniyattı jaratıw, o`zlestiriw ha`m rawajlandırıw protsesinde ja`miyet rawajlanadı, miynet o`nimdarlıg`ı artadı, o`ndiris ku`shleri o`sedı, adamlardıń ruwxıy kelbeti qa`liplesedi, a`dep-ikramlılıg`ı, talg`am ha`m parasatı, estetikalıq zawqı, do`retiwshilik ku`shi ha`m qa`biletleri ko`teriledi. Ruwxıy ma`deniyat adamlardıń ruwxıy do`retiwshilik iskerligi na`tiyjeleri ko`z-qaraslar, ideyalar, ilimiy bilimler, diniy ko`z-qaraslar, iskusstvo tarawları, morallıq ha`m huqıqıy o`lshemlerdi islep shıg`arıwdan payda boladı.

Ruwxıy qa`driyatlar o`z-o`zinen payda bolmaydı, al rawajlanıwdın` belgili bir basqıshında o`z-ara qarım-qatnasıqqa kiretug`ın adamlar ta`repien jaratıladı. Ruwxıy ma`deniyat - ruwxıy do`retiwshiliktin` a`piwayı o`nimi bolıp qalmastan, sonın` menen birge do`retiwshilik iskerlikti a`melge asıratug`ın adamlar ortasındag`ı mu`na`sibetti de bildiredi. Sonday-aq, ruwxıy ma`deniyat bilimlendiriw ha`m ilim tarawı menen baylanıslı ilimiy iskerlik ha`m bilim alıw protsesi menen tıg`ız baylanıslı bolg`an biliw ma`deniyatın, a`deplik ha`m estetikalıq ma`deniyattın o`z ishine aladı. Na`tiyjede ruwxıyat ha`m ma`deniyat o`z-ara u`zliksiz baylanısta insannın` ruwxıy pazıyleti ha`m iskerliginin` zatlarda

materiallasqan formasında, insan ta`repinen jaratılğ`an ruwxıy qa`diriyatlar formasında (ilim, iskusstvo, huqıq, a`deplik qag`ıydalarda) orın aladı.

Ma`deniyat ulıwma insanıy qubılıs. Ol ha`mmege ten`dey. Mısalı, a`debiyat, iskusstvo, arxitektura du`rdanaları, ilim-texnika jetiskenlikleri, transport ha`m baylanıs quralları ha`mmege birdey tiyisli. Tap sonday ruwxıy ma`deniyat ta ha`m milliy, ha`m ulıwma insanıy bolıp tabıladı.

Ja`miyet rawajının` ulıwmalıq qag`ıydalarınin` biri onın` toqtawsız ra`wishte bayıp barıwı ha`m rawajlanıwınan ibarat. Ja`miyet rawajlanıp barıwı menen ma`deniyat ta sapa jag`ınan o`zgeredi. Yag`nıy ja`miyettin` rawajlanıwı ma`deniyattın` o`zgeriwın talap etedi, ma`deniyattın` jan`alanıwı bolsa o`z na`wbetinde ja`miyet rawajına sebep boladı.

Ja`miyet rawajının` ha`r bir jan`a basqışı aldın`g`ı ja`miyettin` ma`deniy tabısların za`ru`riy ra`wishte miyras etip aladı, onı qayta isleydi, onnan do`retiwshilikte paydalanadı, onı jan`a joqarı basqıshqa ko`teredi. İnsaniyat ta`repinen jaratılğ`an en` jaqsı ha`m qunlı na`rseler, materiallıq ha`m ruwxıy baylıqlar jan`a tariyxıy sha`rayatta o`zlestiriledi, qayta islenedi ha`m rawajlandırıladı. Ja`miyet, da`wir o`zgerislerine say ma`deniyat ha`m ruwxıyılıqta da o`zgerisler, jan`alanıwlar boladı, biraq, aldın`g`ı ma`deniyat, tsivilizatsiya joq bolıp ketpeydi, al ma`deniy miyras sıpatında saqlanıp qaladı.

Miyras - insaniyattın` ha`r bir tariyxıy basqışında jasag`an a`wladlar ta`repinen jaratılğ`an ha`m keyingisine jetip kelgen materiallıq ha`m ruwxıy baylıqlar jıyındısı. Ma`deniy miyras, yag`nıy ruwxıy qa`diriyatlar da miyras shen`berine kiredi, biraq onnan biraz parıq qıladı. O`tmishtegi barlıq ma`deniyat estelikleri tariyxıy miyras sıpatında saqlanıp qalıwı mu`mkin, biraq olardıń` barlıg`ı da ma`deniy qa`driyatqa iye bola bermeydi. Ma`deniy miyrasta adamlardıń` keleshektegi rawajına, ruwxıy joqarılawına xızmet etetug`ın, og`an pozitiv ta`sir ko`rsetetug`ın qa`diriyatlıq a`hmiyetke iye bolg`an ta`repleri inabatqa alınadı. Mısalı, buring`ı awqam da`wirinde jazılıp, onın` ideologiyasın, siyasatın u`git-na`siyat etetug`ın kitaplar o`z o`mirin jasap tawıstı, bu`gingi ku`n ushın da,

keleshek ushın da qa`diri, a`hmiyeti joq. Durıs, olar tariyxıy miyras, biraq ma`deniy miyrasda, ruwxıy qa`diriyatta emes.

Demek, ma`deniy miyras dep o`tmishtegi a`wladtan keleshek a`wladqa miyrasxorlıq tiykarında qaldırılaturug`ın, zamanda turaqlılıg`ı sınawınan o`tken, saylang`an, adamzattın` bu`gingi ku`ni ha`m erten`gi rawajlanıwına xızmet etetug`ın ruwxıy ma`deniyat jıyıntug`ına ayta alamız.

Ma`deniy miyras - ha`r bir millettin`, xalıqtın` u`lken g`a`ziynesi. «Bul g`a`ziyne insang`a turmısta turaqlılıq bag`ıshlaydı, onın` ko`z-qarasları tek g`ana baylıq arttırıw jolında ku`n ko`riwge jol qoymaydı, tragediyalar waqtında aman saqlap qaladı ha`m materiallıq qıyınshılıq ku`nleri erkti bekkemleydi»¹⁰.

Ma`deniy miyrastı o`zlestiriw insaniyattın` o`tmishi, bu`gini ha`m keleshegin bir pu`tin halda birlestirip, a`det ta`rizinde tayar tabıslarg`a aylanadı. Bar na`rseni izlew, ashılğ`an jan`alıqtı qayta ashıw kerek bolmag`anı sıyaqlı, o`tmishtegi a`wladtan qalg`an isti ta`kirarlaw sha`rt emes. Erisilgen tabıslardan kelip shıg`ıp, ja`miyet o`z maqsetlerin a`melge asırıwdın` en` qısqa jolların tan`laydı. Bunnan tısqarı ruwxıy miyras adamlardın` potentsialın og`ada ken`eytedi, olardın` turmısın aqılıy ha`m emotsiyalıq jaqtan ku`sheytedi, bilimnin` tawsılmas deregi bolıp xızmet etedi, olardın` sanasın bayıladı, jaqsılıqqa qaray jetekleydi.

Tariyxıy miyrasxorlıq - ja`miyet ha`m onın` ma`deniyatınin` gu`lleniwinin` sha`rti. Ken`es da`wirinde milliy ma`deniyatqa durıs mu`na`sibet jasalmadı. «Baylarg`a, u`stem klassqa xızmet etken o`tmish ma`deniyatınin` bizge keregi joq, jan`a proletar ma`deniyatın jaratamız» uranı astında burıng`ı awqam xalıqlarınin`, atap aytqanda o`zbek, qaraqalpaq xalıqlarınin` da materiallıq ha`m ruwxıy ma`deniyatına qırğ`ın keltirdi, meshitler ha`m medreseler buzıp taslandı, eski shıg`armalar jandırıldı. Bul siyasat sebepli ma`deniy miyras ayaq astı boldı. Ken`es du`zimi da`wirinde milliy ma`deniyattı mensinbew, milliy, diniy qa`driyatlardı buzıwg`a qaratılğ`an siyasat na`tiyjesinde mın` jıllar dawamında qa`liplesken, atababalarımız ta`repinen jaratılğ`an ha`m a`wladtan-a`wladqa miyras bolıp kelgen, o`zinin` biyta`krar, o`zine ta`n shıg`ısiy sıqılına iye milliy ruwx, ruwxıy

¹⁰ Каримов И.А. Ўзбекистоннинг ўз иқтисод ва тараққиёт йўли. Тошкент: «Ўзбекистон». 1991. 72-б.

ba`rkamallıq bir qansha jemirildi. Milliy-ruwxıy qa`diriyatlardıń ayaq astı bolıwında, milliy ar-namıs ha`m ruwxtıń so`ndiriliwinde, totalitar du`zımnin` sotsiallıq-ideologiyalıq qa`lbine, mazmunına beyimlestirilgen siyasattın` roli u`lken boldı.

Bu`gingi ku`nde de ruwxıyattın` bekkemleniwinde ma`deniyattın` a`hmiyeti joqarı bahalanıp og`an aralasıwg`a urınıp atırg`an g`alabalıq ma`deniyatqa mu`mkinshiliktin` berilmewi tek joqarı ma`nawiyatlıqtın` belgisi bolıp esaplanadı. Du`n`yada «g`alabalıq ma`deniyat» degen at penen bizge kirip keliwge umtılwshılıqtı umıtpawımız kerek. İ.A.Karimov o`zınin` «Joqarı ma`nawiyat - jen`ilmes ku`sh» degen miynetinde «g`alabalıq ma`deniyat» degen nıqap astında a`depsizlikti ma`deniyat dep bilip, ha`m kerisinshe, haqıyqıy ruwxıy qa`diriyatlardı mensinbesten, eskiliktin` sarqıtı dep qaraw menen baylanslı jag`daylar bu`gingi progreske insan turmısı, shan`araqtın` muqaddesligi ha`m jaslar ta`rbiyasına u`lken qa`wip salmaqta ja`ne ko`pshilik pu`tkil ja`ha`nde misli ba`le qadaday tarqalıp baratırg`an bunday agressiyalarg`a qarsı gu`resiw qanshama a`hmiyetli ekenligin an`lap barmaqta¹¹ dep ko`rsetedi.

Demek, ma`deniyattı ruwxıyattan ayırıw ju`da` qa`wipli ha`m adamzat o`mirine zıyanlı ekenligin bunnan anıq tu`siniwge boladı.

G`a`rezsizlik sharapatı menen 1300 jıl dawamında ata-babalarımız sıyınıp kelgen islam dinine qatnas ta tu`pten o`zgere basladı. Buring`ı «awqam» da`wirinde pu`tkil O`zbekistanda barı-jog`ı 80 ge jaqın meshit xızmet ko`rsetken bolsa, g`a`rezsizliktin` da`slepki jıllarında-aq mın`lap jan`a meshitler iske tu`sti. Burın bir g`ana Buxarada kishi bir medrese ju`da` tar diniy bilim berip kelgen bolsa, bu`gingi ku`nde derlik barlıq wa`layatlarda medreseler ashıldı. Onlap o`tmishtegi diniy ulamalarımızdın` teberik atları, miyrasları qayta tiklenbekte. Maqbaraları ziyarat orınlarına aylanbaqta. Ma`selen, İmam Buxariy maqbara kompleksinin` qurılıwı, Bahawiddin Naqshband meshit-maqbarasının` jan`adan islenip abat etiliwi, imam Moturidiy, Burhoniddin Marg`inoniy sıyaqlı ullı tulg`alar jerlengen Samarqandtag`ı Shahrizada qa`biristanın tiklew ha`m u`yreniw

¹¹ Каримов И.А. Жоқары мәнаўият-жеңилмес күш. Ташкент, «Мәнаўият». 2008.- 117-б.

islerinin` jolg`a qoyılıwı - barlıg`ı g`a`rezsiz O`zbekistan basshısının` muqaddes dinimizge, bul dindi marifat, ruwxıy qa`diriyat da`rejesine ko`terip, du`n`yag`a tanıtqan ullı babalarımızg`a bolg`an joqarı hu`rmettin` ayqın ko`rinisi.

«Din adamzattı hesh qashan jaman jolg`a baslamaydı», deydi İ.A.Karimov. Dindi nıqap qılıp qarama-qarsılıqlar payda etiwge urınıwdın` tiykarında mudamı ma`lim da`rejede jaman niyet, g`a`rezgo`ylik yaki nadanlıq jatadı.

Din - bul isenim. İsenim ma`selesi, a`lbette, ruwxıyatqa baylanıslı. Kerek bolsa , isenim ruwxıyattın` omırtqası bolıp esaplanadı. Demek, iyman-isenimsiz ruwxıyat haqqında aytıw artıqsha.

«İslam» so`zinin` o`zi tınıshlıq, o`zgege jaqsılıq tilegin bildiredi. «Assalom-u alaykum» dep bir-birewge qatnas so`zin baslaymız. Bul so`z arqalı aldımızdag`ı adamg`a Allahdan tınıshlıq ha`m salamatlıq, ırısqa tileymiz. Olay bolatug`ın bolsa, el tınıshlıg`ı, insanlardın` o`z-ara birliqi, o`zgeni tu`siniwge umtılıw, Allah jaratqan barlıq maqluqqa mehir ko`zi menen qaraw - haqıyqıy islamıy qa`diriyatlar sanaladı. Bu`gin biz g`a`rezsizlik ruwxıyatın usı tiykarg`a tayanıp qa`liplestirmektimiz. Demek, «... biz a`dalatlı ma`mleket, erkin ja`miyetti qurmaqshı bolsaq, bul maqsetti a`melge asırıw jolları mın` jıllıq diniy isenimler menen mushtarak ekenligin yadda saqlaw lazım», degen İ.A.Karimovtın` tapsırmasın orınlaymız.

İ.A.Karimovtın` «Xalqımızdın` mın` jıllıq tariyxın, bu`gingi ruwxıy turmısın, dinimiz ha`m diyanatımızdı anıq aytıw mu`mkin, Allah bizin` qa`lbimizde ju`regimizde» degen so`zi qurı ga`p emesliginin` quwatın, muqaddesligin, ruwxıy ku`shin ko`rsetedi.

Qa`lbtı, kewil aynasın pa`klew da`slep iyman-isenimnen baslanadı. «Jaqsılıqqa sadaqatı bolmag`an, bir na`rsege ıqlas qoymag`an, isenbegen adam qorqınıshlı», dep aytadı İ.A.Karimov. A`lbette, ma`lim bir da`wirde kommunistlik ideyag`a da isengenler bolg`an, sap hu`jdanlı dahriylar da turmısta ushırawı mu`mkin. Biraq dahriylik insan tariyxında ayırıqsha jag`daylarda ko`riniwshi qubılıs. Din bolsa a`sirler dawamında million-million insanlardın` isenimin qa`liplestirip kelgen. Ma`selen, islam dini 14 a`sirden beri ullı bir aymaqta insanlar

oylawına ta`sir etip kelmekte. Marksizm sanamızg`a ata-babalar bilimine mensinbewshilikti ta`rbiyaladı. O`z waqtında biz İmamı Azam, İmam Buxariy, İmam Moturidiy, Mahmud Zamaxshariy, Axmed Yassawiy, Najmiddin Qubra ha`m basqa ju`zlep du`n`yag`a belgili ullı alımlardın` isenimin hasla bilmedik.

Din ha`m ruwxıyat bir-biri menen baylanıslı, ol bir-birin tolıqtıradı. Ha`r bir adamnın`, xalıqtın` jaqsı jaman ha`reketleri ta`biyatqa, du`n`ya islerine ta`sir etpey qoymaydı. İnsan ma`n`gi jasamaydı, lekin ol o`z o`mirin uzaytıw ushın, salamat o`mirin uzaytıwg`a ha`reket etedi. Sol sıyaqlı insan Jaratqannın` a`mirine a`mel etip jasasa, jag`ımsız islerden o`zin tıyıp, ta`biyat qushag`ında, o`zinin` ta`biyiy ha`m ruwxıy turmısında Allah buyırg`anday durıs turmıs keshirip ju`rse insaniyattın` qıyın apatqa duwshar bolıwı sozılıwı mu`mkin.

Bul jerde din ja`rdemge kelip, bul sawaplı iske ruwxıylıq, pa`kleniw, ruwxıy tazalanıw arqalı jetiw mu`mkin dep insang`a jol ko`rsetedi. İnsan o`zine berilgen qısqa o`mir dawamında, qalay jasawı kerekligi, baxıtqa erisiwi ushın za`ru`r bolg`an bilimlerdi islam dininen aladı.

Din a`zelden-aq ruwxıylıqtın` quram bo`legi sıpatında adamzattın` joqarı ideaları haq ha`m haqıyqat, insap ha`m a`dalat tuwralı arzıw a`rmanların o`zinde ja`mlegen, olardı turaqlı qag`ıydalar formasında bekkemlep kiyatırg`an ideya ha`m ko`z-qaraslardan ibarat bolg`an anıq bir sistema bolıp esaplanadı.

Ko`p a`sirler dawamında xalqımız qa`lbinen teren` orın alıp, o`mir ma`nisin an`law milliy ma`deniyatımız ha`m turmıs ta`rizimizdi, qa`diriyatlarımızdı, u`rp-a`det ha`m da`stu`rlerimizdi saqlawda muqaddes dinimiz qu`diretli faktor bolıp kiyatırg`anın tikkeley ko`rsetiw kerekligin ayta kelip İ.A.Karimov «Nege degende insaniyatlıq, mehir-aqıbet, hadallıq, aqıretti oylap jasaw, jaqsılıq, miyrim-sha`pa`a`t sıyaqlı xalqımızg`a miyasar bolg`an pazıyletler tiykarınan sol jerde rawajlanadı» deydi.

Bu`gingi ku`nde islam dinine baylanıslı pu`tkil du`n`yada qızıg`ıw ha`m umtılıw ku`sheyip, og`an qayırlı ha`m ta`repdarlarının` ko`beyip baratırg`anlıg`ı belgili. Bunun` haqıyqıy sebebi muqaddes dinimizdin` haqqanıylıg`ı ha`m pa`kligi, insanpa`rwarlıg`ı ha`m bawrıken`ligi, adamzattı ba`rha qayırlılıqqa shaqırıwı,

o`mir sinawlarında o`zin an`lag`an qa`diriyat ha`m da`stu`rlerdi babalardan a`wladlarg`a jetkiziwdegi ten`siz ornı ha`m a`hmiyeti menen baylanıslı.

Ja`ha`n xalıqları islam dini menen jaqınnan tanısıp, onın` tu`p ma`nisin jetistirip, Allah taala a`tirapında bolıp, birlesip, du`n`yadag`ı birden-bir dinge aylanbaqta. Ha`zir yaponlar, inglisler, nemisler, frantsuzlar ha`m basqa bir talay xalıqtın` wa`killeri de islamdı, Allah taalanın` haq dini ekenligine iyman keltirip, musılman bolmaqta. Mısalı, 1990 jılı ko`rnekli artist Maykl Djekson islamg`a kirip, Chikagodag`ı meshit qurılısına 20 million dollar sadaqa qıldı. Du`n`ya chempionı atag`ın bir neshe ma`rte iyelegen Kasis Kley degen boksshı musılman dinine kirip, atın Muhammed Ali dep o`zgertkenin du`n`ya bileidi.

Dinler, a`sirese İslam dini, - ta`rbiya quralı, a`dep-ikramlılıqtın` tiykarı, ma`nawiyat mektebi. Ol belgili qa`diriyatlar tiykarında xalıq ha`m du`n`ya danalıg`ınan da`rek alıp payda bolg`an. Sonlıqtan onı ha`m basqa dinlerdi de hesh qashan biykar etip bolmaydı. Hesh bir filosofiya, ideya yaki ideologiya adamlardıń kewlindegi qudaydın` ornına og`an ten` keletug`ın haqıyqattı bere almaydı. Ha`tte, en` a`dalatlı nızamlar da insan kewlindegi qudayg`a bolg`an talaptı qanaatlandıra almaydı.

İsenim ruwxıyattın` o`zek tamırı. İsenimsiz adamda ruwxıylıq bolmaydı, sırtqı ma`deniy ko`rinis, ha`tteki bilimde bolıwı mu`mkin, biraq mag`ızında ruwxıylıq bolmaydı.

Adamnın` omırtqası zıyanlang`an bolsa onday insan denesin tik tutıp tura almaydı. Ruwxıy a`lem ushın isenim de sonday bir na`rse. Kommunistler alg`a ilgerilegen ideyalarg`a azba ko`ppe isengen, u`mit baylag`an da`wirde ken`es hu`kimeti bir qansha o`sti, rawajlandı. «Kommunizm» ideyaları push na`rse ekeni belgili bolıp, a`ste-aqırın bul sistema ishten ıdıray basladı ha`m aqırı oyran boldı. Sonın` ushın jalg`an ideyalarg`a isenim, oylap tabılğ`an ag`ımlardıń eteginen tutıw jaqsılıqqa alıp barmaydı. İsenim ma`selesi - oylanatug`ın ma`sele. Tariyxta tu`rli jalg`an payg`ambarlar ko`p bolg`an. Bashariyat, el-xalıq qabıl etken haqıyqatlar bolsa negizgi ma`nisi menen ilahiy, a`zelgi ha`m ma`n`gilik derekke iye. İslam dini sonday ilahiy inayat esaplanadı. Sovet hu`kitmeti bizdi 70 jıl bul

isenimnen qaytarıwg`a urındı, jazaladı, masqaraladı ha`m qadag`an etti. Ba`ri paydasız boldı. SSSR da ideologiyalıq basım ku`sheygen sayın, du`n`yada islamnın` abırayı asıp bardı. Amerika, Evropa, Avstraliyag`a kirip bardı. Marksistler da`wiri islamdı arab basqınshılıg`ı menen baylanıstırmaqshı boldı. 1400 jil burıng`ı basqınshılıq ta`siri sonday ku`shte bolıwı aqıl`a tuwrı kelse Aleksandr Makedonskiy, Shıng`ısxan, shoralar Rossiyası alıp kelgen isenimler qa`ne? Haqıyqat basqa, basqınshılıq basqa na`rse.

Din - bul isenim. Demek, isenimsiz ruwxıyat haqqında so`ylew qıyın. İsenim bul o`z pikir ha`m ko`z-qaraslarına iye bolg`an ha`m onı orınlawdı a`detke aynaldırg`an, ıqlas qılatug`ın insanlar pazıyleti.

İyman bolsa ol isenim. Diniy ko`z-qarastan barlıq pikirlerge isenip, til menen ıqrar etilip, qa`libten orınlanıwına iyman delinedi. Ol parızdın` birinshisi Quran ha`m Ha`disler arqalı Allah ta`repinen tu`sirilgen barlıq tapsırmalardıń payg`ambarımız arqalı bendelerge jetkizgenine iseniw.

İymanlı, isenimli bolıw na`tiyjesinde keleshek ushın u`lken maqsetler tuwıladı. Yag`nıy keleshekti qa`lbinin` ko`zi menen ko`rip, aqıl menen basqaradı. Bul insannın` ruwxıy ba`rkamallıg`ına umtılıwının` na`tiyjesi. Ol insandı ulıg`laydı, onı a`jayıp shaxs sıpatında ko`rsetedi.

Du`n`yalıq isenim ba`rkamallıqtı tolıqtıradı, bayıtadı. Du`n`yalıq pazıyletler menen insan o`zin bilimli etedi. Du`n`yalıq isenim Respublikamızdın` g`a`rezsizlik sharayatında kelip shıg`arg`an ha`r tu`rli sotsiallıq-ruwxıy, ekonomikalıq tarawlardı u`yreniwdi za`ru`r dep tabadı. İnsannın` ruwxıy kamalatqa jetiwinin` sha`rtli faktori bul diniy ha`m du`n`yalıq isenim qırları bolıp esaplanadı. Qashan biz joqarı diniy ha`m du`n`yalıq isenimlerde iye bolg`an shaxslar menen ja`miyet qursaq, sonda ol ja`miyet ha`r ta`repleme jetik ha`m ilgerige ketken ja`miyet boladı.

O`zbekistannın` g`a`rezsizligin ja`nede bekkemlew ushın, isenimli ruwxıy ba`rkamal, ka`mil insanlardı ta`rbiyalaw za`ru`r. Sebebi, haqıyqıy isenimli adamlar o`zi jasaytug`ın u`y, ko`she, ma`ha`lle, rayon ma`mleketke mehir ko`zi menen qarap, onın` keleshegi ushın qayg`ıratug`ın a`jayıp insanlar bolıp

esaplanadı. Bul haqqında İ.Gete «Haqıyqıy teren` erk, en` da`slep maqsetke erisiwge iseniw tu`sinigi menen uyg`ınlıqta ko`rinedi» dep ko`rsetedi.

Joqarı ruwxıylıq insandı qa`liplestiriw, isenimi ku`shli insandı jetilistiriw menen baylanıslı. Ruwxıy kamalatqa jetiwdin` tiykarı iyman-isenim eken demek, olardı qa`liplestiriw ziyalılar erki ha`m qattı islewi menen baylanıslı. Sebebi, bul bag`dar o`z-o`zinen bolmaydı.

Quranı Ka`rim - insan o`mirinin` ha`mme ta`repin o`z ishine alg`an nızam-qag`ıyda, ta`rtip intizam o`lshemlerin ko`rsetetug`ın kitap.

Quranı Ka`rimde musulmanlardan talap etiletug`ın en` tiykarg`ı isler: Allag`a shu`kir etiw, o`tirik so`ylemew, erinshek bolmaw, menmenlikke, qumarpazlıqqa, giyabentlikke ha`m na`psi ha`wesine berilmew, g`ıybat, o`sek, ashko`zlikten awlaq bolıw. Sonın` menen birge Allag`a shu`kir etiw bolsa, o`zine ta`wekel etiw, jaqsı niyet qılıw, miynet arqalı ku`n ko`riw, heshkimdi kemsitpew, hayallar, jas balalar, mayıp ha`m biysharalardı sıylaw, olarg`a ja`rdem beriw degendi an`latadı.

İslam talap etetug`ın insannın` ruwxıy sıpatlarının` biri tuwrılıq. Onın` tiykarg`ı belgisi tuwrı so`ylew. Tuwrı so`z isenimin arttıradı, abıroyın ko`teredi. Bunday ruwxıylıqqa iye adam ruwxıy jetik bolıp hesh qanday nerv ha`m ju`rek qan tamır keselliklerine duwshar bolmaydı.

Tuwrılıqtın` kerisi - jalg`anlıq. Ol barlıq narazılıqlardıń bası. Jalg`an ga`pler adamlar arasında isenimsizlikti payda etedi ha`m iymandı azdıradı.

Aqılsızdın` belgisi u`shew: jalg`an so`ylew, wa`dege opasızlıq, amanatqa qıyanet etiw» (Quranı Ka`rim «Nahl» su`resi 116-117 ayatlar).

Wapa - adamlar qa`lbindegi quyash nurı. Wapasızlıq o`tiriktin` bir tu`ri bolıp, bunday a`detke ushırag`an adam ku`shsiz, a`zzi bolıp, onnan jaqsılıq shıqqpaytug`ın ha`m og`an isenip bolmaytug`ın shaxs.

Tuwrılıqtın` en` tiykarg`ı joldası miynet su`yiwshilik. Miynetkesh adam jalg`an so`ylewdi bilmeydi, wa`dege wapasız bolmaydı.

Miynet - fizikalıq ha`m aqılıy miynet bolıp bo`linedi. Alımlardıń izertlewinde, aqılıy miynet etip atırg`an adamdag`ı energiya sarp etiw en` awır fizikalıq miynet etip atırg`an adamlarg`a qarag`anda on ese tez keter eken. Ha`diste

«Bir saat ilim menen shug`illang`an adam bir ay oraza tutqannan abzalıraq» delingen.

Miynetti jaqsı ko`rmegen adam jalqaw boladı. Barlıq pa`sliktin` atasıda, anası da jalqawlıq. Onın` en` jamanı urlıqtı keltiredi. Haslında paydalı miynet qılmastan ku`n ko`rgen adamg`a urı delinedi. Du`kanda islep turıp ta`reziden jırıp qalıw, birewdi isletip haqısın bermew urı sanaladı.

İslamda urlıq u`lken awır gu`na. Onda «Urı erkek ha`m urı hayaldın` qılmıslarına jarasa jaza ha`m Allanın` azabı sıpatında qolların kesin`ler, Allah qu`dret ha`m hikmet iyesidur» dep tastıyqlang`an.

İslamda haqıyqıy baylıq - mal du`n`yanın` ko`pliginde emes, ba`lki na`psinin` toqlıg`ında. Du`n`yanın` jaqsılıg`ı qanaatta, jamanlıg`ı da`mego`ylikte.

Ata-ananın` perzentlerine baylanıslı ullı ha`m muqaddes ekenligi payg`ambarımızdın` bir qansha ha`dislerinde o`zinin` ko`rinishin tapqan. Olarda Allanın` razılıg`ı ata-ana razılıg`ında, Allanın` g`a`zebi olardıń g`a`zebinde delingen. Atag`a boysınıw-Allahqa boysınıw. Og`an gu`na`kar bolıw - Allahqa gu`nakar bolıw.

Ku`nlerdin` birinde payg`ambarımızdın` aldına bir kisi kelip, «Atam menin` malımdı birewge berip jiberdi ne islewim kerek?» deпти. Allah payg`ambarı: «O`zin` de, malın` da atan`diki» degen.

Ha`r kim ekkenin aladı, arpa eksen` arpa, biyday eksen` biyday, arpa egip biyday ku`tpe. Sonlıqtan shayır Saadiy Sheraziy:

«Ha`r ne qılsan` ata-anan`a jaqsılıq,

Qaytar balan`nan jaqsılıqqa jaqsılıq» degen.

İslam dininde haram etilgen na`rselerdin` biri qarızdın` to`lenbey qalıwı. Muhammed payg`ambarımız bılay degen: «Kim de bir adamnın` haqısı bolsa, olmesinen burın a`weli adamlar menen arasın ashıp alsın. Sebebi, qıyamet ku`ni kisinin` baylıg`ı og`an payda bermeydi. Onı o`temegen adam sol qarızdı o`temegenshe qa`birinde tınısh jata almaydı».

Qarız mısalı Allah taalanın` jerdegi bayrag`ı. Qashan bir bendesine jamanlıqtı oylasa, onın` moynına sol qarız bayrag`ın ildirip qoyadı.

Sonlıqtan hesh qashan qarız ber me. Sebebi, qarız alg`andı asıraydı, bergendi joq qıladı degen.

Malika soraptı «Qaysı bes na`rse - bes na`rseni jeydi? Danışpan ayttı «G`am-g`amdı, jalg`an so`z -ırısqını, ta`wbe-gu`nanı, sadaqa-ba`leni, sharap-sawaptı jeydi».

İslam dininde haramg`a shıg`arılğ`an islerdin` ja`ne biri g`ıybat bolıp esaplanadı. Soradı «Ya Rasullah g`ıybat ne? Ayttı «Bir kisinin` o`zi jaqtırmag`an na`rsesin, yag`nıy ayıbın aytıw» dedi. «Eger usı ayıbı bar bolsa she? Dep soradı Rasulullah «Eger onın` ayıbın aytsan`, onı g`ıybat qılğ`an bolasan`. Eger onda joq ayıptı aytsan` onda o`tirik so`ylegen bolasan`» dedi.

Mine usı tu`siniklerdin` ha`mmesi dinnin` ruwxıyat penen tikkeley baylanısın ko`rsetedi.

Adamzat ja`miyeti rawajlang`an sayın a`dep-ikramlıq qatnaslarg`a itibardı ku`sheytiw iqtıyajı tuwılıp baradı. Sebebi, hesh bir ma`mleket yaki ja`miyet a`deplilikke baylanısın ruwxıy-ag`artıwshılıq imkaniyatların rawajlandırmaı ha`mde bekkemlemey turıp, o`z keleshegin ko`z aldına keltire almaydı. Sebebi ja`miyettin` rawajlanıwı insanlardın` a`debi, aqılı, hadal miyneti ha`m ma`mleket baylıg`ı tiykarında esaplanıp, onın` alg`a qarap barıwının` negizi boladı. Demek, a`dep-ikramlılıq normalardı rawajlandırmaı, ma`mleket rawajlanıwın joqarılatıw qıyın boladı.

A`dep-ikramlılıq ta`rbiyasına itibarsız qarag`an ja`miyet ekonomikalıq, siyasiy, ma`deniy, texnikalıq jen`islerge erispeydi, kerisinshe kriziske ushıraydı. Sebebi, ja`miyettegi ba`rshe jen`is ha`m kemshilikler insanın` ruwxıy kamalatına barıp taqaladı. Ruwxıy kamalatqa erispegen ja`miyettin` materiallıq ta`repten de keleshegi jarqın bola almaydı. Sol sebepli de ja`miyet keleshegin ta`miynlew ushın a`dep ta`rbiyasın jaqsılaw talap etiledi. Xalqı ruwxıy ta`repten jarlı bolg`an ma`mleket ta`biyiy baylıqlardı, materiallıq baylıqları esapsız bolsa da, ha`r qashan abıroy itibarg`a ılayıq ullı ma`mleket bolıw qıyın boladı. Sol sebepten de ha`r bir ja`miyet da`slep o`zinde jasawshı shaxslardın` joqarı ruwxıyatlı bolıwı ushın qayg`ırıwı, olarg`a sol sezimge iye bolıwı ushın

qolaylıqlar jaratıwı ta`biyy halg`a aylanadı. Demek bul ma`selede joqarı ruwxıylıq jetekshi orındı iyeleydi. Bunda joqarı ruwxıylıq ha`m a`dep-ikramlılıq bir biri menen dialektikalıq baylanıslı. A`deplilik bolmasa, joqarı ruwxıylıq ta bolmaydı. A`depdi qa`dirlew ha`r bir insannın` joqarı wazıypası. Sebebi, onda insang`a ha`m insaniyat ta`g`dirine jag`ımlı ta`sir etetug`ın joqarı ruwxıylıq ishindegi a`dep-ikramlılıq orın alg`an. Bul g`a`niybet bizin` ata-babalarımızdan kiyatırğ`an ruwxıy qa`driyat, onı a`lpeshlew, qa`sterlew ha`m bayıtıw turmısta ken` qollanıw parız ha`m qarız. Ata-babalarımız jaratqan biybaha a`dep-ikramlılıq protsesslerge a`mel qılınsa g`ana insanlar arasındag`ı mehir-muhabbat, insanıylıq sezimler artadı, el-jurt, ma`mleket, ja`miyette turaqlılıq payda boladı. Demek a`deplik ta`rbiyasın o`z ornına qoyıw ju`da` a`hmiyetli is boladı.

İ.A.Karimov ko`rsetkenindey «A`dep-ikramlılıq ruwxıyattın` o`zegi». Ruwxıy u`lgi ha`m a`dep birlikte bolsa, ha`r bir shaxstın` o`zgelerden ruwxıyatının` joqarılıg`ın an`latadı. A`dep ikramlılıq a`weli insap ha`m a`dalat tuyg`ısı, iyman ha`m halallıq, pa`kligi kibi ruwxıyattın` tu`sinikleri menen baylanıslı.

Ruwxıyat - o`zlikti an`law. O`zligin an`lap jetken insan ruwxıyatı jetik insan. Onın` ha`mme a`deplik pazıyletleri qa`lbindegi ruwxıyat nurının` sa`wleleniwinde ko`rinedi.

A`dep-ikramlılıqtın` iyman, insap, halal, haram ma`seleleri tiykarg`ılardan bolıp, olar tikkeley insan ruwxıylıg`ına baylanıslı. Ruwxıyat anıq ma`nide a`depliktin` ishki ko`rinisi.

Sonın` ishinde jalg`an so`lew, g`ıybat. do`hmet, kisinin` haqısına qıyanet, da`mego`ylik tu`rli ruwxıy buzılıwlar a`dep-ikramlılıqtın` ha`m milliy ruwxıyatımızdın` da`stu`rlerinde de keskin qaralanıp keliwide olardıń` tikkeley baylanısın ko`rsetedi.

Juwapershilik kategoriyası a`dep-ikramlılıq penen tikkeley baylanıslı erkinlik ha`m za`ru`rlik kategoriyalarının` o`zara baylanısı sanaladı. Sebebi, ha`r qanday adam o`zi ushın a`hmiyetli bir maqsetke erisiw jolında ha`reket qılıw usılın toplawda o`z ta`biyatı boyınsha erkin ekenine qaramay, onın` jeke o`miri pu`tkil ja`miyet o`miri ha`m basqalar aldındag`ı juwapershiligi menen tıg`ız

baylanıslı. Ja`miyet bolsa, o`zin o`zi asıraw ha`m rawajlandırıwda belgili ishki ta`rtipti saqlaw ushın o`z ag`zaların` unamsız qılmısların sheklewi tiyis. Solay eken, adamlardın` qılıq-qılwaları ha`m onın` o`lshemleri menen juwapkershilik u`zliksiz baylanısta. Bul jag`day adamlardın` ja`miyet aldında belgili bir ma`jburiyatları qabıllawı, ha`m sol arqalı olardı iske asırıwg`a juwapker bolıwı sanaladı. Ha`kimiyattın` barlıq buwınları turaqlı ha`m juwapkershilikli bolmasa ja`miyettin` izbe-iz rawajlanıwı mu`mkin emes. Juwapkershilik a`deplilik ha`m huqıq kategoriyalarınan sanaladı, ta`riyplenedi. Ol shaxstın` ja`miyetke baylanısı o`z ruwxıy parızın ha`m huqıqıy wazıypaların orınlawı menen belgilenetug`ın a`deplik-huqıqıy mu`na`sibet. Juwapkershilik ta`sirli ha`m ko`p ta`repli ha`diyse. Ol shaxs minezi, qulqı u`stinde sotsiallıq baqlaw ha`m o`z-o`zin qadag`alaw forması sıpatında da ta`riyplenedi.

Milliy ruwxıyılıqta a`dep-ikramlılıq printsipler menen birge insan o`mirinde a`deplilik normaları esaplang`an hadallıq, ırasgo`ylik te u`lken a`hmiyetke iye. Olar hu`jdan tu`sinigi menen baylanıslı bolıp, insanıy mu`na`sibetlerinin` tuwrı bolıwın talap etetug`ın normalar.

A`dep-ikramlılıq ruwxıyattın` o`z-ara tikkeley baylanıslı ekenligin bizin` atababalarımız tuwrı tu`singen. Sol sebepli olar jetik ruwxıyatlı, ka`mil insan haqqında aytıp, bir qatar a`dep ikramlılıq talapların islep shıqqan. Onda haramnan qashıw «Haram ishken kimse menen dos bolma» «A`jiniyaz). A`dalatsızlıqqa, haramlıqqa janı qarsı, insaplı bolıwdı, qarıydarg`a jumsaq qatnas jasap, kewlin tabıwg`a umtılıwdı tapsırg`an.

Xalqımız ruwxıyatlı adam birewdin` haqına, ma`mleket ha`m basqanın` mu`lkine qıyanet qılmaydı, qanaatshıl boladı. Kerisinshe ruwxıyılıg`ı to`men adamlar napa`k, paraxor, urı, o`tirikshi, Watan ha`m millet ma`pine, ta`biyatqa ha`m adam ta`g`dirine parıqsız a`depsiz boladı dep wasiyatlag`an.

XX a`sir baslarında belgili rus shıg`ıstanıwshısı Oldenburg Evropanın` ruwxıyılıq tarawında usı ku`nge deyin qolg`a kirgizgen jen`isleri, o`tmishte Shıg`ıs ruwxıyılıg`ı ko`tergen kamalat shoqqılarına qarag`anda, na`restenin` «qıbır-qıbır» ha`reketlerindey degen edi. Bulay dewinin` sebebi Shıg`ısta ko`p a`sirlik ruwxıy

jetilisiw protsesinde islep shıg`ılg`an anıq ta`lim ta`rbiya da`rejesi, ruwxıy ta`rbiyanın` quramları ha`m usıllarının` haqıyqıy jolları usı orında qa`lipleskenliginin` na`tiyjesi bolıwı kerek.

Ha`r bir insandı iyelep alg`an ruwxıyat, a`piwayılıqtan quramalıqqa qarap barıwı, yag`nıy joqarı ruwxıylıqtı payda etiwı tiyis. İnsan jasawının` a`hmiyeti joqarı ruwxıylıq bolıp esaplanadı. Joqarı ruwxıyat ele jo`rgektegi na`resteden talap etilmesede onı sog`an tayarlaw, insanıylıq sezimlerdi qa`liplestiriw ju`da` a`hmiyetli ma`sele. Usı sebepli de «na`reste ruwxıyati» degen so`z xalqımız ortasında joq, «Na`reste a`debi» haqqında pikir ju`rgiziledi. Lekin, a`depli bolıwdın` o`zi joqarı ruwxıyatlı bolıw ushın jetkilikli emes. Al joqarı ma`nawiyattı insandı qa`liplestiriwde a`dep-ikramlıqtın` ornına ten` keletug`ın protsess kemirek. A`dep-ikramlı balalar joqarı ruwxıyatlı shaxs bolıwg`a umtıladı. Bala shaxsqa aylanıwı ushın ol o`zin teren` biliwi «Men» ligin ko`rsetiwı kerek. Bul «Men» lik a`ste-aqırınlıq penen a`melge asadı. Bala o`zin tanıwı, yag`nıy insan bolıwı ushın da`slep o`z ana tilin, milleti, milletinin` da`stu`rleri, qa`diriyatları menen tanısa barıwı, o`tmishtegi do`retiwshilik, onın` tariyxı, ekonomikası, sotsiallıq xızmeti, ma`deniy – ma`nawiy turmıs ta`rizi menen o`z «men» ligin bayıtıp barıwı, yag`nıy bilimge umtılıwı ta`biyiy ma`sele. Ha`dislerde aytilg`anday, «bir adam Alla ilimin (islamdı) teren` u`yrenedi, teren` tu`sinedi ha`m onnan marifatlanadir ha`m Alla jibergen hidayattı o`zi u`yrenip, o`zgerge de u`yretedi. Ekinshi bir adam ilim u`yrenip, adamlarg`a u`yretip, biraq o`zi a`mel qılmaydı. U`shinshi bir adam ta`kabbırlıq qılıp, o`zi de u`yrenbeydi, o`zgerge de u`yretpeydi. Bulardan birinshisi mo`min, ekinshisi pasıq, u`shinshisi ka`pirdur». Bul ken` mazmunlı ha`disler ta`limge barıp taqaladı. Demek, ruwxıyat tu`sinigi ta`lim menen baylanıslı. Sol sebepli, ta`lim, ruwxıyat tu`sinikleri bir-birin toltırıwshılar dep aytıw mu`mkin. Olar dialektikalıq baylanıslı. «Ta`lim» so`zi jeke ha`m ko`plik ma`nide qollanıladı. Bul so`z arab tilinen alıng`an bolıp, «biliw», «bilim», «tanıw» sıyaqlı ma`nilerdi bildiredi. Ko`plik ma`nide maorif, ag`artıwshı protsesslerin esletedi. «Ma`ruf» so`zi joqarı himmet, jaqsılıq qılıwshı degen ma`nilerdi an`latadı. Bul so`zdi Evropada

birinshi ma`rte ataqılı nemis filosofi İ.Kanttın` «Ma`rifat ne?» atlı maqalası basılıp shıqqannan son` baslang`an. Ma`rifat – insannın` bilim da`rejesi ha`m og`an baylanıslı bolg`an ta`replerin sa`wlelendiriwshi tu`sinik. Ma`rifatlı insan - so`zi isletilse, demek, ol insan bilimli, bilimdan, oqımıslı ko`p na`rseni pikir alatug`ın insan, al, «Ma`rifat»sız, degende sol na`rselerden xabarsız adam tu`siniledi. Sonlıqtanda babamız Berdaqın` «Men marifat izler edim» degen so`zi biykar emes.

Ruwxıyatlı insan bilimli insan. Bilim insannın` pazıyletlerin ulıg`lawshı o`zgesheliklerden biri. Bilim alıw, sawatlı bolıw, tu`rli tarawda ruwxıy ha`m materiallıq jen`is ushın za`ru`r. Bilimsiz, sawatsız adam qorg`ansız adam. Sawat arqalı insan o`z sanasın bayıtadı ha`m ba`rshe materiallıq ha`m ruwxıy baylıqlardan paydalanadı. «Ta`limnin` maqseti xarakterdi ta`rbiyalawdan ibarat» degen edi anglichan filosofi Gerbert Spenser. A`sirese, bazar qatasıqlarına o`tiw da`wirinde insanlar sawatlı bolmasa, olar turmıs qıyınshılıqlarına shıdam bere almay qıynaladı.

Bilimli, sawatlı adamlardıń ko`beyiwi ja`miyet baylıg`ıdur. Baxıtlı keleshek bilim menen jaratıladı. G`a`rezsizliktin` keleshegi bilimli adamlardıń qolında. Ruwhıyatımızdı joqarılatıw da ta`limge baylanıslı. Milliy qa`diriyatlardı, onıń tariyxın, keleshegin an`law ta`lim arqalı a`melge asadı. Bunıń ushın bilim menen qurallanıw kerek! Jaqsı jasaw, baxıtlı bolıw da bilim arqalı a`melge asadı! İnsan qanshelli ko`p bilse, onıń ku`sh-qu`dreti sonshelli asa beredi. Bilim arqalı insan ullı boladı. Do`gerek-a`tiraptı biliw, ja`miyet rawajlanıwın tu`siniw, qubılıslarg`a baha beriw de bilim ha`m ta`lim arqalı a`melge asadı. Belgili filosof F.Bekonnın` pikirinshe, «Bilim – ku`sh, ku`sh bolsa bilim». A.Rudakiy aytadı: «Bilim - ba`rshe jaman na`rsege qalqan».

İlim ha`m bilimli bolıw sheksiz. Ullı filosof P`er Laplastın` pikirinshe, «Bilgenlerimizdin` shegi bar, bilmegen na`rselerimizdin` bolsa shek-shegarası joq».

İnsan bilim arqalı du`n`yanı qanshelli bilip barsa, o`z xızmetinde sonshelli jaqsı an`laydı. O`mirdin` ziyetide, mazmunı da insannın` o`z bilimi arqalı joqarı

qarap umtılıwında. Bilim alıw ushın waqıttı ayamaslıq, waqıttan paydalanıw lazım. Ulıwma ta`lim ha`m bilim arqalı joqarı ruwhıyatlıqtın` shoqqıların iyeleydi, ba`rkamal, ka`mil insan bolıp jetilisedi.

III-BAP: G`a`rezsizlik da`wirinde İ.A.Karimovtın` ma`nawiyattı tiklew boyınsha xızmetleri

1. G`a`rezsizlik da`wirinde xalqımızdın` milliy manawiyatının` joqarılawı

XX a`sir 70 jıllarg`a kelip, aytıw mu`mkin, «Sovet awqamı» atalıwshı u`lken bir aymaqta «mankurtler saltanatı» qa`liplesken edi. Keyin O`zbekstan Respublikası Joqarı Ken`esinin` birinshi jıyınında Prezidentimiz İ.A.Karimov bul haqqında mınaday pikir bildirdi: «Bul du`zim o`z xalqının` tariyxın, onın` ruwxı ha`m u`rp-a`detlerin, o`z atabaların bilmeytug`ın mankurtlerge tayanar edi». Olar joq emes edi, bar edi. Xalıq sanasın, onın` barlıq xızmetin orayg`a boysındırıw tiykarınan usılarg`a isenip tapsırılğ`an edi.

Allag`a shu`kirler bolsın, bizin` xalqımız bul hiylege tolıq tu`sip qalmaqta. Sebebi, du`zim alg`a su`rgen marksistlik ideologiya bizin` neshe mın` jıllıq ruwxıy miyrasımız, milliy da`stu`rlerimiz, xalqımız ruwxı ushın ulıwma jat bolıp, tek siyasiy ha`m ekonomikalıq qaramlıq sharayatında shetten zorlıq jolı menen kirgizilgen ha`m ayayosız usıllar menen sanamızg`a sin`diriwge urınılg`an edi.

Bu`gingi ku`nde de bul pa`kleniw protsessi dawam etpekte. Jan`asha, g`a`rezsiz pikirlew za`ru`rligi ele de dolzarb, milliy ideologiyanı qa`liplestiriw, xalıq ruwxıylıgın joqarılatıw bu`ginnin` en` a`hmiyetli wazıypası. G`a`rezsizlik wazıypası usı wazıypalardı durıs shesheiwdi talap etedi.

«Biz, - dedi İ.A.Karimov, - ekonomikalıq tikleniw, ekonomialıq rawajlanıwdın ruwxıy pa`kleniw, ruwxıy tikleniw ha`reketleri menen uyg`ın bolıwın qa`leymiz» Sebebi, xalıq ruwxıylıg`ı on`lanmag`ansha, ya sotsiallıq-siyasiy protsessleri, ya ekonomikalıq tarawda jan`alanıwlar quwatqa kirisıwi qıyın.

İ.A.Karimov O`zbekstan Prezidenti lawazımına saylang`an da`slepki ku`nlerden beri xalıq ruwxıylıg`ın joqarılatıwg`a birinshi da`rejeli itibar qaratıp edi. Ele shoralar du`zimi bar bolıp, elimiz «sovet sotsialistlik respublikası» dep atalg`an da`wirde – 1990-jıl 24-mart Joqarı Ken`es sessiyasında O`zbekstan birinshi ma`rte prezident lawazımı ja`riyalanıw, İslam Abdug`anievich Karimov bul lawazımg`a mu`na`sip tabılğ`an son`, O`zbekstan Prezidentinin` birinshi so`zinde-aq «xalıqtı ruwxıy

joqarilatıw» ma`selesi ma`mleket basshısının` en` a`hmiyetli wazıypası ekenligi ayırıqsha aytıp o`tildi.

Ma`nawiyat degen so`zdi joqarı da`rejede qollanıw u`rp bolmag`an usı zamanlarda bul jan`asha qaras, usı waqıtlar respublika basshısı ushın u`lken batırlıq edi.

Milliy g`a`rezsizligimizdin` ekinshi jılında Prezident «O`zbekstannın` o`z g`a`rezsiz ha`m rawajlanıw jolı» miynetin jazdı. Bul kitaptın` bir babı «G`a`rezsiz O`zbestandı rawajlandırıwdın` ruwxıy-axlaqıy negizleri» dep ataladı ha`m onda birinshi ma`rte xalıq ruwxılıg`ın rawajlandırıw ma`seleleri haqqında ayılğ`an.

Ruwxılıq ju`da` qıyın, ko`p qırlı, sonın` menen birge xalıq qa`lbine jaqın, tu`sinikli ha`diyse. Onı bir ta`repten, jasalma «ilimiy» qıyın ta`riypler menen ulıwmalastırmaı, sonın` menen bir waqıtta «u`gitlew»ge aylandırmaı, xalıq sanasına tınıq jetkiziw, jas a`wlad ruwxına sin`diriw lazım. Bunda qanday shegaralarg`a a`mel qılıw za`ru`rligin usı da`wirde-aq O`zbekstan Prezidenti o`z kitabında anıq tu`sindirip bergen edi:

«Ulıwma insaniy qa`diriyatlarg`a sadıqlıq;

Xalqımızdin` ruwxıy miyrasın bekkemlew ha`m rawajlandırıw;

İnsannın` o`z imkanıyatların erkin ko`rsetiw;

Watanparwarlıq»

G`a`rezsizlik Ruwxılıqtın` tiykarın qurawshı bul to`rt negiz o`z-ara teren` ishki uyg`nılıqqa iye. Sonın` menen birge bu`gingi ku`n ushın dolzarblıg`ı ta`repten ayırıqshı insan shaxsının` o`z ishki imkanıyatların erkin ko`rsetiwi ma`selesi birinshi orıng`a shıg`ıp tur. «Erkin puxara ruwxılıg`ın, azat shaxstı qa`liplestiriw ma`selesi aldımızda turg`an en` dolzarb wazıypa», dep aytadı İ.A.Karimov 1999 jıl 14 apreldegi bayanatında. Ma`mleketimiz ha`m Prezidentimizdin` milliy ruwxılıg`ımızdı rawajlandırıwg`a itibarı, negizinde birinshi na`wbette, ha`r bir insannın` haqıyqıy erkinligin ta`miynlew bolg`an negizli itibardı ko`rsetedi. Sebebi, o`zligin an`lamag`an adam, og`an qansha imkan ha`m sharayat jaratıp bermen`, ol hu`r ha`m azat bola almaydı. Biraq o`zligin an`law degen, o`zinin` Watang`a, milletke, adamzatqa, Bolmıs haqıyqatına qatnasın tuwrı belgiley biliw degen, bug`an erisiw an`sat bolmadı. 1994-

jil ba`ha`rde «Ruwxıylıq ha`m ag`artıwshılıq» respublika ja`miyetshilik orayın du`ziw haqqında Prezidentimiz Pa`rmanı shıqtı. 1996-jıl sentyabrde bul oray xızmetin ja`nede jetilistiriw ha`m na`tiyjeliligin asırıw haqqında ja`ne Pa`rman boldı ha`m onın` tiykarında Ministrler Ken`esi arnawlı qarar qabıl etti.

1995-jıl fevral` ayında birinshi ma`rte ko`p partiyalıq tiykarında o`tkizilgen erkin ha`m demokratiyalıq saylawlar O`zbekstan respublikası birinshi shaqırıq Joqarg`ı ken`esinin` birinshi jıynalısı bolıp o`tti. Onda Prezidentimiz İ.A.Karimov «O`zbekstannın` siyasiy-sotsiallıq ha`m ekonomikalıq rawajlanıwının` tiykarg`ı printspleri» temasında u`lken bayanat etip, ma`mleketin` siyasiy ham ekonomikalıq rawajlanıwına baylanıslı a`hmiyetli ma`seleler menen bir qatarda milletin` ruwxıy jetisiwi bag`darı, dolzarb mashqalalardın` puxta oylang`an sheshimlerin xalıqqa usınıldı. Onda da`slep 130 jıllıq koloniya ta`sirinen qutılıp, qayta boy tiklegen g`a`rezsiz milletshiligimizdin` ta`kirarlanbas ko`rinisi ashıp berildi. Onın` xalqımız milletimiz «tariyxıy ha`m ruwxıy rawajlanıwının`» na`tiyjesi, o`zine ta`n, o`zine mas ma`deniyat rawajının` na`tiyjesi ekenligi ayıladı. «Sotsializm» ideyalarının` xalqımız turmısına shetten zorlıq penen ja`riyalang`anlıg`ın, olar xalqımızdı ma`nku`rtlestiriw ushın xızmet etkeni ashıq ayıladı. Prezidentimiz «Joqarı ma`nawiyat-keleshek paydiywarı» dep atalg`an bo`liminde g`a`rezsizliktin` da`slepki to`rt jılında bul tarawda erisken jen`isin tilge alıwda keleshek bag`darın da anıq analiz etip berdi. «Endigi tiykarg`ı wazıypa, - dep pikirin aytağı prezidentimiz, - adamlardı erkin pikirlewge u`yreniwi, o`zine isenimnin` artıp barıwı». Bunın` ushın ha`r birimiz «Basıp o`tken jolımızdı bahalap», «ullı ma`deniyatımız tamırlarına, a`yyemgi miyrasımız tamırlarına qaytıp, o`tmishimizdegi bay da`stu`rlerdi jan`a ja`miyet qurılıwına qollanıwımız kerek»

Ulıwma sonı aytıw kerek, O`zbekstan birinshi Prezidenti İ.A.Karimovtin` ha`r bir so`zinde ma`nawiyat ma`selesine itibar qaratiladı, ha`r bir kitabında o`z aldına bap ajratıladı. Olar birinshi ma`rte o`z aldına jıynalıp 1994 jılı «G`a`rezsizlik ha`m ma`nawiyat» atlı kitap bolıp shıqqan bolsa, 1997-98 jıllarda ja`nede toltırılıp «Ma`nawiy joqarılaw jolında» («Na puti duxovnogo Vozrojdeniya») atı menen o`zbek ha`m rus tillerinde baspadan shıqtı. A`sirese, İ.A.Karimovtin` «Ma`nawiy miyras

qu`direti», «Xalıqtı Watan ma`pleri birlestiredi» (Jazıwshılar menen sa`wbet), «Joqarı ta`jiriybeli qa`nigeler - rawajlanıw o`lshem» (O`zbekstan respublikası Prezidenti aldındag`ı Ma`mleket ha`m ja`miyet qurılısı akademiyasının` ashılıw ma`resiminde so`ylegen so`zi), «Ruwxıy qa`diriyatlar ha`m milliy o`zlikti an`lawdın` tikleniwi» («O`zbekstan XXI a`sir bosag`asında: qa`wipsizlikke qa`wip, turaqlılıq shartleri ha`m rawajlanıw kepillikleri kitabı»), «Ja`miyetimiz ideologiyası xalıqtı xalıq, milletti millet etiwge xızmet etsin» («Tafakkur» jurnalı bas redaktori sorawlarına juwap), «Tariyxıy xatirasız keleshek joq» (Tariyxshı alımlar menen sa`wbet), «Milliy g`a`rezsizlik ideologiyası-xalıq isenimi ha`m ullı keleshekke iseniw» («Fidokor» gazetası redaktori menen sa`wbet), «Egali yurt erkini bermas», «Alla qa`lbimizde ju`regimizde» sıyaqlı shıg`armalarda ruwxıylıq ma`selelerine baylanıslı a`hmiyetli pikirler, jan`a ideyalar alg`a su`rilgen.

«Ruwxıylıq-insannın`, xalıqtın`, ja`miyettin`, ma`mleketin` ku`sh-qu`diretti. Ol joq jerde hesh qashan baxıt bolmaydı», - dep jazg`an edi Prezidentimiz g`a`rezsizliktin` da`slepki jıllarında-aq. Keyin «O`zbekstan XXI a`sirge umılmaqta» miynetinde bul ideya ja`nede ma`nawiyat «insandı ruwxıy pa`kleniw ha`m joqarılawg`a sharlaytug`ın, insan ishki a`lemin bayıtatug`ın, onın` iyman-isenimin bekkemleytug`ın, hu`jdanın oyatatug`ın qu`diretli ishki ku`sh» sıpatında ta`riplenedi.

İ.A.Karimov ta`riplerinen sol na`rse anıq boladı, bu`gin g`a`rezsiz ha`m parawan O`zbekstan atalıwshı ullı haqıyqatlıqtı payda etiw ushın ha`r bir insanda, milletin` ha`r bir wa`kilinen ayrıqsha ishki quwat, sheksizlikke tutasıwshı ishki ku`sh talap etiledi. A`ne usı ku`sh ha`r bir insan ruwxında jasırın, deydi Prezident.

2008-jılı «Ma`nawiyat» baspasında O`zbekstan Prezidentinin` İslam Karimovtın` «Joqarı manawiyat - jen`ilmes ku`sh» atlı ma`nawiyat ma`selelerine bag`ıshlang`an miyneti basılıp shıqtı. Kitap 4 bapтан ibarat bolıp, «Ma`nawiyat - insannın` ulg`ayıw ha`m ku`sh-qu`diret da`regi» dep atalg`an birinshi babında «ma`nawiyat» tu`sinigi, ma`nawiyatlı ha`m ma`nawiyatsız insanlar, ma`nawiyatlı qa`liplestiriwshı o`lshemler ruwxıy ha`m materiallıq turmıs uyg`ınlıg`ı sıyaqlı ma`seleler ken` xalıq ushın tu`sinikli tilde bayan etildi. Kitaptın ekinshi babı «G`a`rezsizlik – ruwxıy tikleniw ha`m joqarılaw» dep atalıp, onda milliy ideyanın` turmıstag`ı ornı, g`a`rezsizlik

da`wiri ja`miyetimizdegi milliy-ruwxıy tikleniw ha`m joqarılaw protsessi, tilimiz ha`m dinimiz, milliy ha`m diniy bayramlarımızdı qayta tiklew, reformalardın` ruwxıy a`hmiyeti haqqında so`z baradı. U`shinshi bapqa «Ma`nawiyatqa qa`wip - o`zimiz ha`m keleshegimizge qa`wip» dep at qoyılğ`an bolıp, onda ruwxıylıq ha`m ruwxıy ta`rbiya ma`seleleri bu`gingi ku`nde du`n`yada bolıp atırg`an globalasıw protsessleri sharayatında dolzarb mashqalalar ha`m endi bul ma`seleler tek milliy aymaqta shegaralanıp qalmay ulıwmainسانیy mashqalag`a aylang`anı ayıladı. Du`n`yadag`ı en` ullı ma`rtlik ruwxıy ma`rtlik, dep juwmaq etedi İ.A.Karimov «Watanımız kelesheginin` bekkem pa`ydiywarı» dep atalg`an aqırg`ı babında. İ.A.Karimov teren` isenimine ko`re ruwxıy ta`rbiyanın` ta`siri ha`r bir insan qa`lbine qulaq tutıw ha`m kewline jol tabıwdan baslanadı ha`m bul tarawda zıyalılarımızdın` ornı ha`m juwapershiligi ju`da` a`hmiyetli.

A`lbette, O`zbekstannın` birinshi Prezidenti İslam Karimovtın` bul miyneti ha`m ma`nawiyatqa baylanıslı basqa pikir ha`m sa`wbetleri ayrıqsha u`lken izertlew teması. Biraq, bul izertlew juwmag`ın ku`tpey turıp ta, İ.A.Karimov miynetlerin sol bag`darda itibar menen u`yrenip shıqqan adam Prezidentimiz ko`z-qarasları milliy ruwxıylıg`ımız teoriyasın qa`liplestiriw jolında wq- tamırlardı anıq ha`m ma`lim ko`rsetip bergenine a`min boladı. Bunnan kelip shıg`ıp, bul kitaptag`ı temalardı bu`gingi ku`n ko`z-qarastan jarıtıw protsessinde teoriyalıq qolaylıq sıpatında Prezident İ.A.Karimov shıg`armalarında bildirilgen pikir ha`m juwmaqlarg`a tayanıldı.

G`a`rezsizliktin` da`slepki jıllarında İ.A.Karimov O`zbekstan o`zine ta`n ekonomikalıq rawajlanıw jolı tiykarların islep shıg`ar eken, birinshi ma`rte «Du`n`yada ulıwma jol-jorıqlar, uqsas andazalar joq» ekenligin aytıp, o`zimizdın` milliy «biyta`kirar pu`tin da`stu`rmizdi islep shıg`ıw»dı maqset etip qoydı. Bunın` ushın milliy pikirlew da`stu`rlerimizdi insanlar sanasında qayta tiklew za`ru`r edi. «Ata-babalarımızdın` ruwxı pa`kleri ha`m u`rp-a`detleri, bizin` en` jaqsı da`stu`rlerimiz qayta tiklengende reformalar tabısqa erisedi» dep aytadı İ.A.Karimov.

İ.A.Karimov miynetlerinde o`z ko`rinishin tapqan ideyalar xa`m ko`z-qaraslar bu`ginge deyin milletimiz ha`m pu`tkil insaniyat basıp o`tken rawajlanıw joları

ta`jiriybesin imkan ha`m za`ru`rlik da`rejesinde esapqa alg`an halda islep shıg`ılg`an. Demek, onın` shıg`armalarında metodologiyalıq tiykarlar da bu`ginge deyin adamzat ilimi erisken jen`islerge jat emes.

İslam Karimov «O`zbekstan XXI a`sir bosag`asında: qa`wipsizlikke qa`wip, turaqlılıq sha`rtleri ha`m rawajlanıw kepillikleri» kitabı g`a`rezsizlik da`wiri milliy ideologiyasının` ulıwma metodologiyalıq negizleri qa`liplesiwinde belgili basqış boldı.

Bul kitaptı oqıg`anda bul jarıq du`n`ya marksizmge muwapıq emesligin jarqın tu`sinemiz. Ma`selen, buring`ı «SSSR» da`wirinde sırtqı siyaset mashqalaları ha`m du`n`yanı qarama-qarsı eki bo`lekke bo`lingen halda tu`siniw tiykarına qurıl`an edi. Avtor bul tu`siniklerdin` o`tmishke aylanıwın aytadı: «Eki ideologiyalıq du`zimmın` gu`resi ha`m bul gu`restin` xalıq ara turmıstın` ha`mme tarawlarına saya taslawı astında o`tken ku`shli qaram-qarsılıq barham taptı».

Du`n`ya endi eki qutbli emes, dep aytadı Prezidentimiz o`z shıg`armasında ha`m bul ko`p qutblı du`n`yada ha`r bir millet, ha`r bir insan o`z jolın tuwrı tawıp ju`re alıwı ushın haqıyqatlıqqa qanday na`zer menen qarawdı u`yretedi. İ.A.Karimov 1995-jıl 27-oktyabrde O`zbekstan teleko`rsetiwler xabarshısı menen sa`wbetinde bu`gingi ku`nde «ko`p qutblı du`n`ya haqqında pikir ju`ritiw lazım boldı»dep aytqan edi. Prezidentimiz jan`a kitapta qa`wipsizlikke qa`wip salıwshı sebepler de, turaqlılıq sha`rtleri ha`m rawajlanıw kepillikleri de bul bag`darda, jasap turg`an du`n`yamız, a`tirap haqıyqatlıq sıyaqlı qıyın ekenligine itibar qaratıl`an.

Prezidentimiz bul tolıq ha`m neshe mın` jıllıq milliy ruwxıylıg`ımız da`stu`rlerine ha`m bu`gingi du`n`ya pikiri kamalatının` en` ilgeri printsiplerine tayanadı. Onda ha`r bir shaxs ruwxıy hu`rligi, bir ta`repten watan ha`m millet ma`plerine muwapıqlıq penen, ekinshi ta`repten, ulıwmainsaniy qa`diriyatlar menen uyg`ınlasqan.

Prezidentimiz basshılıg`ında g`a`rezsizlik jıllarında milliy ma`nawiyat`shızdın` ajıralmas bo`legi bolg`an diniy qa`diriyatımız qayta tiklendi, islam ma`deniyatın rawajlandırıwg`a, adamlarımızg`a xujdan ha`m diniy isenim erkinligin ta`miyinlewge karatıl`an ilajlar a`melge asırıldı. 1991-jılı, son`man jan`a redaksiyada 1998-jılı 1-

mayda «Xujdan erkinligi ha`m diniy sho`lkemler xaqqında» O`zbekistan Respublikası Nızamı qabıl etildi. Orazı ha`m Kurban xaytları ulıwma xalıqlık bayram - dem alıs ku`nleri dep dag`azalandı. G`a`rezsızlık sharapatı menen qayta on`lang`an yaki jan`adan kurılğ`an 2000 nan artıq meshitler mo`min-musılmanlarg`a xızmet etpekte, Tashkent islam instituti ha`m 10 nan aslam medreseler jaslarg`a ta`lim bermekte. Ha`r jılı 4-5 mın`nan aslam Watanlaslarımız Xaj ha`m Umra zıyaratın orınlaw mu`mkinshiligine iye boldı. YuNESKO sho`lkemi menen birlikte islam ma`deniyatında ullı iz qaldırğ`an qalalardıń ha`m oyshıllardıń yubileylerin o`tkeriw protsesinde olardıń estelikleri, arxitekturalıq kompleksleri qaytadan kurılıp, ken` ja`miyetshiliktin`, shet elli miymanlardıń zıyaratlaytug`ın ruwxıy-ta`rbiya orınlarına aylandırıldı. Atap aytkanda, Buxarada Abdulxalıq G`ijduuanıy ha`m Baxauaddin Nakshband, Samarkandta İmam Buxariy ha`m İmam Maturidiy, Margulanda Burxaniddin Marginaniy, Tashkent qalasında Ha`zirati İmam estelik kompleksi, Kukaldash, Abdulkasım, Ha`zireti İmam, Barakxan medreseleri, Xoja Axrar waliy, Shayx Zayniddin meshitleri da`slepki xalına keltirilip, pukaralar Ma`nawiyatın qa`liplestiriw oshaqlarına aylandırıldı. Prezidentimiz pa`rmanı menen 1999-jılı Tashkent qalasında talabanlarg`a du`n`yalıq ha`m diniy bilim beriwshi Tashkent islam universiteti ashıldı. Jetinshi a`sirde Xalifa Osman ta`repinen du`zilgen ha`m YuNESKO ta`repinen ja`ha`n ma`deniyatı estelikleri dizimine kiritilgen Osman Quranın` qa`sterlep saqlaw ha`m kelesi a`wladqa jetkeriw ilajları a`melge asırıldı.

Kuranı ka`rim ha`m Ha`disler o`zbek tiline awdarılıp, ken` nusqada basıp shıg`arıldı. İmam Buxariydin` 4 tomliq «Al-Jome` as-saxiyx» atlı kitabı, At-Termiziydits «Sunani Termiziy» atlı ha`disler toplamı, Xoja Axmed Yassauiydin` «Xikmetleri», Marginaniydin` «Xidaya» sı, Ha`kim-ata Sulayman Bakırrg`aniydin` «Bakırrg`an kitabı» ha`m basqa da ko`plegen shıg`armalar bas`p shıg`arıldı.

2001-jılı Rus Pravoslav shirkewi Tashkent ha`m Orta Aziya eparxiya-sının` 130 jılılıg`ı, 2002-jılı Rim-katolik shirkeui—katolikliktin` Oraylık Aziyada qayta tikleniuinin` 100 jılılıg`ı belgilendi.

İslam dun`yasındag`ı abıroylı sho`lkemlerden bolğ`an «AYSESKO» ta`repinen 2007-jıl Tashkent - islam ma`deniyatının` paytaxtı dep ja`riyalandı.

Prezidentimiz «Turkistan-press» ma`mleketlik emes ma`limleme agentliginin` xabarshısına bergen interv`yusinde, bul ba`rinen burın babalarımızdın` teberik isimlerine ha`m kaldırğ`an miyrasına, xalqımızdın`, islam ma`deniyatın rawajlandırırwna qosqan u`lesine berilgen baha, dep atap ko`rsetti. Tashkent qalasına berilgen bul joqarı baxa O`zbekistan Respublikası Prezidenti ha`m hu`kimetinin` elimizde islam Ma`nawiyatın ja`ne ma`deniyatın qorg`aw ha`m rawajlandırırw, islamlıq Ma`nawiyattı ha`r qıylı ekstremistlik ko`z qaraslardan korg`aw siyasatının` islam a`leminde g`ana emes, al pu`tkil du`nyada ta`n alınırwı bolıp esaplanadı.

Ullı ata-babalarımızg`a arnalg`an merkelelerdin` ko`pshiliginde jurtbasshımız bayanat jasadı, elimizde olardın` miyrası tuwralı ilimiy-izertlew jumısları jurgizildi, tu`rli bag`darda kitap ha`m maqalalar bas`p shıg`arıldı, fil`m ha`m spektakller ko`rsetildi.

G`arezsizlik sharapatı menen ja`didshilik ha`reketinin` ataklı wa`killeri Munauuar kari, Ubaydulla Xujaev, M.Bexbudiy, A.Avloniy, A.Fitrat, Sholpan, İsxakdan İbrat, X.X.Niyoziy, A.Kodiriylardın` miyrasın tiklew ma`mleketlik siyasat da`rejesine ko`terildi. Ata-babalarımız miyrasın tiklew ha`m u`yreniudin` ma`nawiy ja`ne huqıqıy tiykarları islep shıg`arıldı ha`m a`melge asırıla basladı. Ullı ata-babalarımızdın` yubileylik sa`nelerin o`tkeriw boyınsha ja`miyetlik-siyasiy, ma`ripiy ta`jiriye toplandı, olar ha`tte shet ellerde de ta`n alındı ha`m paydalanıla basladı. A`yyemgi ata-babalarımızdın` a`diwli ideyaları, milliy ma`mleketshilik da`stu`rleri, turmıs ta`rizi ha`m mentalitetin o`zinde sa`wlelendirgen «Avesto» xalqımızdın` haqıyqıy ma`nawiy mu`lkine aylandı. 2001-jılı «Avesto» nın` 2700 – jılı yubileyi xalıq aralık ko`lemde belgilendi, onın` teksti o`zbek tiline awdarılıp kitap tu`rinde basıp shıg`arıldı.

Usı jerde jurtbasshımızdın` mına so`zlerin yadka tusirip etiw ornlı: «Bul sıyaqlı saltanatlı ilajlardı o`tkeriwdegi niyet ha`m maqsetlerimiz mukaddes orınlardı abat kılıwımız sebepleri ... ba`rinen burın, bul islerdi a`melge asırıu negizinde sawap degen ullı tu`sinik jatadı. Sawap - ullı insanıy pa`ziylet, joqarı islamıy qa`diriyatlardan biri. Menin` ka`mil isenimim sol, sawap isti ha`r kim islewi kerek, sawap islerdi ha`r ku`n isleu kerek. Sawaplı islerdi etiw bolsa xalqımızga ta`n a`zeliy qa`siyet. Sawaplı

islerdi qilg`an adamg`a, on`n`, el-jurtına, a`lbette, Allanın` raxmetleri jawadı, «Jaksılıqtın` sawg`ası tek g`ana jaksılıq boladı». Biz a`diwli islerdi qansha ko`p qilsaq, ullı ata-babalarımızdın` izzet-ikramın ornına qoysaq, olardıń teberik atların pu`tkil dun`yag`a taratsaq, Jaratkannın` o`zi bizdi ba`le-qa`terlerden asıraydı, bizge ku`sh-kudiret inam etedi, jolımızdı ashıp beredi».

G`a`rezsizlik jıllarında ma`nawiy-ma`ripiy jumıslardıń jan`a, da`wir talabı ha`m ma`plerine sa`ykes keletug`ın jetilistirilgen sisteması qa`liplesken. Ju`zlep muzeyler, ma`deniyat u`yleri hem sarayları, xabar resurs orayları, ma`deniyat ha`m dem alıw bag`ları xalqımızg`a xızmet ete basladı.

Respublikamızda ma`ha`lle institutu qayta tiklendi, ma`ha`lle aqsaqalları ha`m puqaralar jıyınlarının` baslıqlarının` ma`na`w-maripiy isler boyınsha ma`sla`ha`tshiler dizimi payda bodlı. Ulıwma sanı 10 mın`nan aslam bolg`an ma`ha`lleler shan`araq ha`m oqıw orınları menen birlikte isleytug`ın ta`rbiya mektebine, demokratiyanı turmısqa engiziw ornına aylandı.

Milliy ma`nawiy tikleniwde ana tilinin` roli ullı ekenligi so`zsiz. O`ytkeni, İ.A.Karimov aytqanıday, «o`zlikti anlaw, milliy sana ha`m oy-pikirdin` su`wretleniwi, a`uladlar ortasındag`ı ruwxıy-ma`na`wiw baylanıs til arqalı juzege shıg`adı... Ana tili - bul millettin` ruwxı esaplanadı». Totalitarlık sovetlik da`wirde tilimizdin` korlang`anı ba`rshege ma`lim. Sonlıktanda, g`erezsizlik da`wirinde ma`nawiy tikleniwdi tilge jan`asha mu`na`sibetti ornatiwdan baslaw kerek boldı. 1989-jılı 21-oktyabr`de o`zbek tiline, 1989-jıl 1-dekabrinde qaraqalpaq tiline ma`mleketlik til biyligi beriddi. Jurtbasshımız aytqanıday, bul waqıt bir yarım a`sirlik qaramlılıqtan keyingi Watanımız tariyxındag`ı so`zdin` shın ma`nisindegi ullı wakıya edi. Usınnan baslap ma`na`wiw miyrasımızg`a tiyisli arab, rus, anglichan ha`m basqa tillerdegi shıg`armalar ana tilimizge awdarıla basladı. Ma`mleketti basqarıw sistemasında is juritiw, jaslarg`a bilim ha`m ta`rbiya beriw ana tilimizde ju`rgizilmekte.

Ma`nawiyatımızdı qayta tiklewdin ha`m rawajlandırıwdın` en` a`hmiyetli buwını bilimlendiriw ha`m ta`rbiya sisteması ekenligi ha`mmemizge belgili. Prezidentimizdin` usınısı ha`m tikkeley basshılırında «Ta`lim haqkında nızam», «Kadrlar tayarlawdın` milliy bag`darlaması», «Mektep ta`limin rawajlandırıwdın` ulıwma milliy bag`darlaması» ha`m «Salamat a`wlad bag`darlaması» nın` qabil

etiliwi xalqımızdın` ma`nawiy du`n`yasın ja`ha`n awkamı jetisken da`rejege ko`teriwge qaray qaratılğ`an ullı ilajlar boldı. Olar tabıslı a`melge asırılmaqta. Bilimlendiriw sistemasının` imaratları ha`m olardag`ı ilimiy-texnikalıq baza ja`ha`n standartları da`rejesine jetkerilmekte. Mın`lap en` talantlı jaslardın` rawajlang`an shet el ma`mleketlerindeki joqarı okıw orınlarına barıp bilim alıwı ushın barlıq jag`daylar du`zildi. Prezidentimizdin` usınısı menen du`zilgen «Ma`ha`lle», «Kamolot», «Sog`lom avlod uchun», «Nuraniy», «Ulug`bek», «Umid», «Ustaz» ha`m t.b korlar milliy Ma`nawiyatımızdı jan`a shınlarg`a ko`teriwge o`z u`leslerin qospaqta.

G`a`rezsizlik jıllarında qalalardın`, ma`ha`lle, awıl ha`m ko`shelerdin` tariyxıy atların qayta tiklewge, g`a`rezsizlik-bayramları, eslew ha`m qadirlew ku`ni, Mug`allimler ha`m ustazlar ku`ni, Konstitutsiya ku`ni saltanatlarının` ma`na`wiy-ta`rbiyalıq a`hmiyetin arttırıwg`a ayrıqsha dıqqat berildi.

Milliy Ma`nawiyatımızdı du`n`ya ko`leminde na`siyatlawshı ha`r eki jıldan Samarqandta «Shark taronalari» muzıka festivalı o`tkerile baslandı. Da`lilli mag`lıwmatlar boyınsha «Taronalı» barlıq kekse ha`m jas, barlıq ka`sip iyeleri, danıshpanlar ha`m ulamalar jaqsı ko`rip tınlaytug`ın muzıka, nama bolg`an. Onı adamlar qa`lbi ha`m denelerin azada etip, ta`ha`ret alıp, a`diwli niyetler ha`m arzıw-a`rmanlar menen tın`lag`an. Sonın` ushın da bizde da`stu`rge aylang`an xalıq aralıq muzıkalıq festival` «Shark taronalari» dep atalg`an. «Sharq taronalari» - bul tek muzıkalıq jarıs, yag`nıy a`piuayı konkurs emes, al ulıwma insaniylıqtı ha`m milliylikti biriktirgen muzıka bayramı, do`retiusilik, go`zzallıq, a`diwliklikti jırlawshı muzıka bayramı. Ol O`zbekstan xalıqlarının`, ba`rinen burın, o`zbek xalqının` tariyxı, ko`rkem o`neri, muzıkasın birlestirip, jurtımızdı du`n`yag`a tanıtıtug`ın bayram, xalıqlar arasında ma`deniy baylanıslardı bekkemleytug`ın bayram.

«Shark taronalari» festivalına du`n`yanın` barlıq jerlerinen - Aziya, Evropa, Amerika, Afrika, Avstraliya wa`killeri qatnasıp kelmekte. 1997-jılı bolg`an festival`da 31 ma`mleketten, 2007-jılı bolg`an VI festivalda 54 ma`mleketten wa`killer qatnasqan bolsa, 2009-jılğ`ı VII «Shark taronalari» festivalına 47 ma`mleketten 260 tan aslam talant iyeleri qatnastı. 2009-jılı festival`dın` ashılıwına O`zbekstan Respublikasının` birinshi Prezidenti İslam Karimov qatnastı ha`m qatnasıwshılar aldında qutlıklaw so`z so`yledi. Sonday-ak, festivalg`a xalıq aralıq

sho'lkemler wa'killeri, atap aytqanda YuNESKO wa'kili qatnasti. «Sharq taronalari» festivali da'wirlerden da'wrlerge o'tip kiyatirg'an milliy xalq muzikasini saqlawg'a, ulıwmainsaniy qa'diriyatlardı tag'ı da rawajlandırıwg'a xızmet etedi. «Sharq taronalari» festivalına joqarı baha berip Prezidentimiz İslam Karimov bılay degen edi: «...Bul festival` Shıg'ıs a`lemin ha`m filosofiyasını, ten`i-tayı joq go`zzallıq, na`ziklikti sa`wlelendiretug`ın insan qa`lbinin` en` na`zik nokatlarına jetip baratug`ın nama ha`m qosıqlardı, a`yyemgi obrazlardı janlandırıwı menen adamdı pu`tkilley biylep alatug`ın ha`m o`zine shayda etetug`ını turg`an ga`p. Sonın` menen birge, bul festival` biz jasap atıg`an bu`gingi qa`weterli ha`m qıyın zamanda xalıqlar arasında birge islesiw baylanısların bekkemlew, o`mir bag`ıshlawshı sazlar arqalı adamlardıń qa`lbinde insaniylyq tuyg`ılardı oyatıw, bir tutas tamırlardı bir-birine jalg`aw sıyaqlı ullı maqsetlerge xızmet etetug`ını menen ayrıqsha dıqqatqa sazawar». Prezident İslam Karimovtıń «Sharq taronalari» jetinshi xalıqaralıq muzika festivalınıń ashılıwına bag`ıshlang`an ma`resimdegı qutlıqlaw so`zi. («Erkin Qaraqalpaqstan» gazetası, 29-avgust, 2009-jıl).

Tashkent, No`kis qalalarında ha`m rayonlarda eski du`zim ideologiyasını sa`wlelendirip turg`an estelikler ornına xalqımızdıń ruwxıy du`n`yasına say bolg`an eslew maydanları sho'lkemlestirildi, olarda «Ha`siretli ana» ha`ykelleri ornatıldı. Sovet da`wirinde totalitarizm ideologiyasını na`siyatlawdıń el ku`shli kuralına aylandırılğ`an monumental ko`rkem o`ner salasına qatnas g`a`rezsizlik da`wirinde pu`tkilley o`zgerledi og`an jan`asha, milliy, insan su`ygishlik mazmun berildi. Prezidentimizdıń tikkeley qatnasında Tashkent, Samarqand, Shaxrisabz qalalarında A`mir Temur xa`ykeli, Farg`ana qalasında Ahmed Farganiy, U`rgenishte - Musa Xorezmiy ha`m Jalaladdin Manguberdi, Nawayı qalasında - Alisher Nauayı, Tashkentte G`afur G`ulam, Abdulla Kaxxar, Zulfiya ha`m basqa da ma`nawiyat g`ayratkerlerinin` ha`ykelleri, Termizde Alpamis, Karshıda «El-jurt tayanışı» ha`m basqa da monumental ko`rkem o`ner estelikleri jariq ko`rdi. Tashkent qalasında ornatılğ`an g`a`rezsizlik ha`m a`diwlilik monumenti ja`ne «Ha`siretli ana» ha`ykeli ha`zirgi zaman monumental ko`rkem o`nerinin` a`jayıp u`lgisi dep ta`n alındı. Prezidentimiz aytqanıday, aradan jıllar, a`sirler o`tedi, zamanlar o`zgeredi. Biraq,

bul eki estelik kompleksleri b`rhama xalqımız ma`nawiyatının` ajiralmas bo`legi bolıp qala beredi.

G`a`rezsizlik jıllarında Tashkent qalasında «Turkiston» sarayı, Alisher Nawayı atındag`ı milliy bag`, Temuriyeler tariyxı ma`mleketlik muzeyi, Milliy akademiyalıq teatr binası, Oliy Majlis ha`m Senat binaları, O`zbekstan ma`mleketlik konservatoriyasının` og`ada go`zzal ha`m ko`rkem imaradı ja`ne basqa da ko`plep qurılıslar a`melge asırıldı. Ha`zirgi ku`nde O`zbekstan Respublikası Ma`deniyat ha`m sport isleri ministrliği sistemasındag`ı 2143 klub ma`kemeleri, 87 muzey, sonın` ishinde 18 tariyxıy, 25 u`lketanıw, 10 ko`rkem, 16 memorial, 18 basqa bag`dardag`ı muzeyler, sonday-aq, 60 tan aslam ma`deniyat ha`m dem alıs bag`ları ja`ne 37 professional teatr ja`ma`a`tleri, 2500 den artıq kinoteatr elimiz puqaralarına ma`nawiy-ma`deniy xızmet ko`rsetpekte.

Ma`mleketimizde ha`r ta`repleme jetik jaslardı ta`rbiyalawda 1997-jılı qabıl etilgen «Bilimlendiriu haqqındagı nızam» ha`m «Kadrlardı tayarlawdın` milliy da`stu`ri» ullı a`hmiyetke iye boldı, olar tiykarında bilimlendiriw sisteması mazmunı boyınsha da pu`tkilley jan`a zamang`a ılayıq basqıshqa ko`terildi. Respublikada 2010-jıldın` aqırına kelip 9 mın`nan aslam ulıwma bilim beretug`ın mektep, 1536 akademiyalıq litsey ha`m ka`sip-o`ner kolledjleri jan`adan kurıldı yaki rekonstruksiyalandı, zamanago`y okıw laboratoriya u`skeneleri menen ta`miyinlendi. Bul ilajlarg`a 5 mlrd dollardan artıq qarjı jumsaldı. Elimizde 65 joqarı oqıw orınları studentlerge bilim bermekte. O`zbekstan hu`kimetinin` belsendiligi menen Tashkentte Ullı Britaniyanın` xalıq aralıq Vestministr universiteti bo`limi, M. V. Lomonosov atındag`ı Moskva ma`mleketlik universitetinin`, İ. M. Gubkin atındag`ı Rossiya neft ha`m gaz universitetinin`, G. V. Plexanov atındag`ı Rossiya ekonomika akademiyasının` filialları ashıldı. Ma`mleketimiz itiyajların esapqa alg`an jan`a ka`siplikler boyınsha kadrlar tayarlaw isi jolg`a qoyıldı. Jaslarımızg`a shet ellerde oqıwg`a ha`m qa`nigeligin asırıwg`a mu`mkinshilikler jaratıldı. Bu`gingi ku`nge kelip bunnan basqa da ko`plegen ilajlardın` a`melge asırılıwı na`tiyjesinde bir neshe shet el tillerinde so`ylese alatug`ın, usının` menen birge o`z ana tilinde pikirin anıq ha`m go`zzal etip bayan ete alatug`ın, ha`zirgi zaman ilim-bilimli ja`ne

ko`nligiwlari menen qurallang`an jan`a qa`nigeler a`wladı payda boldı. Olar keleshegi ullı O`zbekstandı ha`r ta`repleme rawajlandırıwg`a hereket etpekte.

Ma`nawiy - ma`deniy alg`a ilgerilewde g`alaba xabar kurallarının` o`zine ta`n ayırıqsha ornı bar. Ha`zirgi da`wirde ma`mlekstimizde 600 den artıq gazeta, 160 tan artıq jumallar basıp shıg`arılmaqta, 50 den artıq teleradio kompaniyalar ha`m studiyalar insanlardı ta`rbiyalawg`a xızmet etpekte. İnternet sistemasın ha`r kıylı xabar ha`m mag`lıwmatlar alıwdı ta`miyinlemekte. Prezident İslam Karimovtın` «En` tiykarg`ı o`lshem - turmıs haqıyqatların sa`wlelendiriwden ibarat» atlı miynetinde bul tarawda alda turg`an wazıypalar ken` tu`rde bayan etilgen.

G`a`rezsizlik da`wirinde Prezidentimiz ta`repinen ha`r bir jılg`a og`ada tiykarlang`an at beriliwi de xalqmız ma`nawiy du`n`yasın jetilistiriwge xızmet etpekte. 1997-jıldı - İnsan ma`pleri jılı, 1998-jıldı - Shan`araq jılı, 1999-jıldı - hayal-qızlar jılı, 2000-jıldı - Salamat a`wlad jılı, 2001 - jıldı - Analar ha`m balalar jılı, 2002-jıldı - Qariyalardı qa`dirlew jılı, 2003-jıldı -Ma`ha`lle jılı, 2004-jıldı - Mehir miriwbet jılı, 2005-jıldı - Salamathıq jılı, 2006-jıldı - Qa`wenderler ha`m shıpakerler jılı, 2007-jıldı - Sotsiall`q qorg`aw jılı, 2008-jıldı - Jaslar jılı, 2009-jıldı -Awıldı rawajlandırıw ha`m abadanlastırıw jılı, 2010-jıldı - Ba`rkamal a`wlad jılı, 2011-jıldı - Kishi biznes ha`m jeke isbilermenlik jılı dep ja`riyalanıwına baylanıslı ha`r jılı arnawlı ma`mleketlik bag`darlama negizinde og`ada teren` oylanılğ`an, adamlarg`a ruwxıy azıq beriwshi ma`nawiy-ta`rbiyalıq ilajlar o`tkerildi, xalqımızdın` sotsiallıq-turmıslıq jag`dayın jaqsılaw boyınsha og`ada ko`p jumıslar ornlandı, bul isler ha`zir de jedel dawam ettirilmekte.

O`zbekstan jeri, yag`nıy bizin` ata-babalarımız a`yyem-a`yyemnen jasad kelgen muqaddes jurtı Shıg`ıs ha`m Batıs, Arqa ha`m Kublanın` a`yyemgi o`tmishi ha`m ullı kelesheginin` tutasqan ornı, ilim ha`m ma`deniyattın` en` a`yyemgi oshaqlarınan biri. Bizin` jurtımızdı a`yyemgi grek filosofi Geraklit «filosofiyalıq oy-pikirdin` besigi» dep biykarg`a aytpag`an.

Bul jerde erteden milletler arasında tatıwlıq, dinler arasında ken`peyillik hu`kimranlıq etip kelgen. Usı da`stu`rler ha`zir de elimizde tınıshlık xa`m tatıwlıktın` kepili, ulıwmalıq maqset bolg`an demokratiyalıq, abadan ja`miyet qurıwdın` girewi bol`p qalmakta.

Birinshi Prezidentimiz İslam Karimov o`zining shıg`armalarında ha`m a`meliy iskerliginde tek o`zbek xalqın`n` g`ana emes, al O`zbekstanda jasawshı 140 qa jaqın millet ha`m xalıqlardıń ma`nawiyatın, ma`deniyatın, milliy miyrasın, u`rp-a`detlerin ha`m da`sturlerin qayta tiklew, ka`sterlep saklaw ha`m rawajlandırıwg`a, olarda «O`zbekstan birden-bir Uatan», «Bul a`ziz Watan - ba`rshemizdiki, onın`, abadan keleshegi ha`m ıg`balı ushın jasaw, gu`resiw biz ushın en` u`lken baxıt» sezimin ka`liplestiriwge birinshi da`rejeli wazıypası, ma`mleketlik siyasattın` u`stinlikke iye bag`darı sıpatında qarap kelmekte. Ha`zirgi ku`nde O`zbekstanda 27 millet wa`killeri ta`repinen du`zilgen 150 ge jakın milliy-ma`deniy oraylar jemisli iskerlik alıp barmaqta. Gazetalar 10 tilde, jurnallar 8 tilde basılmaqta, Teleradio 10 tilde ko`rsetiw ha`m esittiriwler alıp baradı, orta ha`m joqarı ta`lim 7 tilde ju`rgiziledi.

Birinshi Prezidentimiz İslam Karimov qaraqalpaq xalqının` og`ada bay ma`nawiyatın qayta tiklewge O`zbekstan basshılıg`ına kelgen ku`nlerden-ak ayrıqsha itibar berdi. Ol sol da`slepki da`wirlerden-aq, «men tek o`zbek xalqın`n` g`ana emes, al qaraqalpak xalqının`da perzentimen», dep ashıktan-ashıq ja`riyaladı, al No`kis qalasın`sh 60 jıllıq bayramında «O`zbekstan ta`g`diri - bul Karakallakstan ta`g`diri, o`zbek xalqın`n` ta`g`diri - bul qaraqalpaq xalqının` keleshegi» - degen edi.

Qaraqalpaqstan Respublikasının` ma`deniy, ma`na`wiyy rawajlanıwına Prezident İ.Karimov ideyaları negizinde do`retilgen O`zbekstan Respublikasının` «G`a`rezsizlik deklaratsiyası»(1990), «O`zbekstan Respublikasının` ma`mleketlik g`a`rezsizliginin` tiykarları haqqında» nızam(1991), «O`zbekstan Respublikasının` Konstitutsiyası»(1992) tolıq kepillikler berdi. G`a`rezsizlik qaraqalpaq milliy ma`nawiyatı, onın` ullı oyshıllarının` do`retiwshilik miyrasın qayta tiklewge jol ashtı.

«Qaraqalpaq xalqı, - degen edi İslam Karimov, - a`yyemgi ha`m bay tariyxqa iye. Ol o`zining milliy ma`deniyatı, o`zine ta`n ko`rkem o`neri, klassikalıq a`debiyatı, ma`nawiy baylıqları, u`rp-a`detleri ha`m da`stu`rleri menen pu`tkil du`n`yag`a ma`lim. G`a`rezsizlikke baylanışlı qaraqalpaq xalqı ko`plegen ma`nawiy baylıqların qayta tiklew mu`mkinshiligine iye boldı».

Prezident İ.Karimovtın` 2010-jıl oktyabrinde Qaraqalpaqstanda bolıp, respublika miynetkeshleri menen ushırasıwı waqtında bildirgen pikirleri ha`m ken`esleri olarg`a ruwxıy ku`sh-quwat bag`ishladı, keleshekke bolgan teren`

isenimin bekkemledi. O`zbekistan hu`kimetri ta`repinen Qaraqalpaqstan Respublikasin sotsialliq-ekonomikalıq rawajlanıwdın` bes jıllıq bag`darlamasin qabil etkenligi, bul ilajlarg`a 1 trillion 2 milliard sumnan aslam qarjı ajratıw belgilengenligi jurtbasshımız İ.Karimovtın` jurtımızdın` materiallıq ha`m ruwxıy ma`deniyatın tag`ı da gu`llendiriw boyınsha g`amxorlıg`ı, milliy ideyamızda o`z sa`wleleniwin tapqan reje - u`mitlerdin` real a`melge asırılıp atırg`anlıg`ının` ko`rinisi bolıp tabıladı.

2. İ.A.Karimovtın «Joqarı ma`nawiyat – jen`ilmes ku`sh» atlı miynetinin ilimiy izertlewdi teoriyalıq ha`m metodologiyalıq quralı

Ha`zirgi da`wirde O`zbekistan ullı maqsetlerge erisiwde u`lken ruhıy ha`m ideyalıq ta`rbiya jumısların iske asırmaqta. Ol totalitar tu`zimindegi eski ideologiyanın` kiseninen qutılıp milliy ideologiyanın` bayrag`ın ko`terdi. İdeologiyalıq boslıqqa jol qoymay, onı xalqımızdın` milliy ideyaları menen toltırıwdı qolg`a aldı. G`a`rezsizlikti bekkemlew, jat ideyalardan qorg`anıw ha`m jetik insandı ta`rbiyalaw hu`kimetlik ma`selege aylandı. Bulay bolıw hu`rmetli birinshi Prezidentimiz İ.Karimovtın` g`a`rezsizlikti qolg`a kirgizgennen keyingi jıllardan-aq milliy g`a`rezsizlik ideologiyasının` elimiz ushın ju`da` za`ru`rligin ko`rsetiwi ha`m onı du`ziwdi qolg`a alıwınan baslandı. Ol da`slepten aq: «O`zinin` o`mirin, aldına qoyg`an maqsetlerin anıq tu`sine alatug`ın, o`z keleshegi haqqında qayg`ıratug`ın millet hesh bir da`wirde milliy ideologiyasız bolmag`an. İdeologiya bolmasa ha`r qanday ma`mleket ha`m ja`miyet, qala berse ha`r bir insan o`z jolın jog`altıwı so`zsiz», degen edi. Shınında da ma`mleket ha`m ja`miyetti aytpag`anda ha`r bir adamg`a ideya kerek. «Qarındı toydırıw ushın gelleni toydırıwı za`ru`r».

Mine usı xalıqtın` rawajının` tiykarı ha`m kelesheginin` girewi bolıp, joqarı ruwxıyatqa aparatug`ın milliy ideologiyanın` za`ru`rliginen kelip shıg`ıp, onın` irge tası bolg`an ja`miyettin` ruwxıylıg`ın ko`teriw boyınsha ayanbay xızmet etip kelgen İslam Abdig`anievich Karimovtın` miynetleri bizin` ku`ndelikli isimizge ha`m ilimiy-izertlewimizge metodologiyalıq qural bolıp xızmet etedi. Ol o`zinin` g`a`rezsizlikten keyingi ko`p tomlıq miynetlerinde elimizde g`a`rezsizlikti bekkemlewge, o`zligimizdi tiklep, xalıqtın` ruxiyatın ko`teriwge arnalg`an neshshe jıllıq miynetlerinin` tiykarında ruxiyat ilimine, bilimine arnalg`an bir pu`tin shıg`arma «Yuksak ma`nawiyat – engilmas kuch» atlı shıg`arma do`retiwı tariyxta ten`i tayı joq ullı ilimiy miynet boldı.

Bul to`rt bap, on paragraf, 173 betten ibarat miynetin` ilimiy talqısının` ob`ektivligi, filosofiyalıq oylawdın` teren`ligi, bahalawdın` a`dilligi, logikasının` tartımlıg`ı menen, ha`r bir zıyalının` stol u`sti kitabının` ornın iyeledi. Sonın`

menen birge, ol miynet ja`miyetlik, gumanitar, pedagogikalıq pa`nlerdin` ilimiy izertlewlerine teoriyalıq ha`m metodologiyalıq qural retinde olardı izertlewdegi tabısqa jetiwinin` fundamenti ha`m shıg`ıw punktı xızmetin atqarmaqta.

İ.A.Karimovtın` bul kitaptag`ı u`lken metodologiyalıq ko`rsetpesi bızın` erkin insan bolıp jasawımızg`a qarsı qaratılğ`an, onı o`zinin` ruwxıy du`n`yasın izden shıg`arıw maqsetin ko`zde tutatug`ın ideologiyalıq, ideyalıq ha`m informatsion hu`jimlerge qarsı qoyıw jolların, metodologiyalıq tiykarın islep shıg`ıp, ondag`ı tiykarğ`ı faktor pikirge qarsı pikir, ideyag`a qarsı ideya, nadanlıqqa qarsı maripatımızdın` za`ru`rligin teoriyalıq tiykardan da`lillep berdi.

Usı ma`selege baylanıslı, bul kitaptag`ı ha`zirgi joqarı ruxiyatqa baylanıslı ilimiy ma`selelerdi sheshiwge jol joba beretug`ın teoriyalarg`a ha`m metodologiyalıq jo`nelislerge dıqqıt awdarıwdı maqul ko`rdik. Sebebi, ilimpazlıqta sol na`rse ayqın, hesh bir itibarlı ja`miyetlik ha`m gumanitar pa`nler tarawındag`ı ilimiy is, o`zinin` tregisiz, bag`darısız, tayanıshsız bolğ`an emes.

İ.A.Karimov bul kitapta filosofiya tarawındag`ı ilimpazlar ushın a`hmiyetli filosofiyalıq ma`seleni ashıp berdi. Ha`mmege ma`lim adamzat tariyxında barlıq filosoflar materiallıq penen ruwxıyılıqtın` qatnası boyınsha ko`p ter to`kken ha`m ba`sekesken. Usı ko`z-qaraslar na`tiyjesinde materializm ha`m idealizm atlı tag`limatlar kelip shıqqan.

Keshegi sovet da`wiirinde filosofiya materiya birinshime, sana birinshime degen bas ma`sele retinde og`an juwap a`hmiyetli boldı. Sebebi, ja`miyet «bolmıs sananı anıqlaydı» degen siyasatta jasadı.

Al, İ.Karimov adamlardın` materiallıq za`ru`rlikleri insannın` ruwxıy du`n`yasına qarsı qoyıwdın` bir ta`repleme ko`z qaras ekenligin teoriyalıq ta`repten da`lilledi ha`m bunday etip adamnın` ruwxıy du`n`yasın mensinbewshilik, onı ekinshi orıng`a qoyıw axır-axıbetinde ja`miyettin` turımısında kriziske alıp keliwin ko`rsetti.

Usı ko`z qarastan shıg`ıp ol «İnsang`a ta`n arzu-umtılıslardı ju`zege shıg`arıw, onnı sanalı o`mir keshiriwi ushın za`ru`r bolğ`an materiallıq ha`m ruwxıy a`lemi,

mısalı bir paruaz etip atırg`an qustın` eki kanatına ten`lestirsek, orınlı dep oylayman» degen teoriyalıq juwmaqtı berdi.

Filosofiya tariyxında bul eki substantsiyalardıń ten` ekenligi dualizm degen filosofiyalıq ag`ımda belgili edi. Lekin İ.A.Karimovtıń bul pikiri pu`tkilley jan`a ha`m ha`zirgi zamandag`ı ilimpazlardıń jetiskenlikleri menen da`lilendi, ha`mmege muwapıq keldi.

Demek, bul teoriyalıq juwmaq ha`zirgi ku`nde kommunistlik ideologiyanın` basımınan ruwxıylıqtı moyınlawımızdan qutılğ`an gezde, barlıq ilimiy izertlewdiń metodologiyalıq tiykarı ha`m joqarı ruwxıylıg`ımızdın` irge tası bolıp tabıladı. Bul teoriya tiykarında adamnıń janı, ruwxının` a`jayıp qa`siyetleri, psixikalıq o`lshemleri, adamlardıń kewil ku`yi ha`m ja`miyetlik aktivligi, adam faktori haqqında ilimiy, jan`alıqlar ashılıwının` tiykarg`ı teoriyasın berdi.

İ.A.Karimov sol kitapta filosofiyalıq oylaw tariyxında birinshi ret «ma`nawiy martlik» degen jan`a tu`sinikti kirgizip onı teoriyalıq tiykardan da`lilledi. Ol bılay dep jazadı: «Ko`pshilik qatarında tek jag`day talap etkende g`ana maydang`a atılıp shıg`ıp qaharmanlıq ko`rsetiw – a`lbette, bulda an`sat emes. Lekin insaniyat turmısın tu`pkilikli o`zgertip jibergen ulıwma ullı ashılıw ha`m oylap tabıwlar, klassik ko`rkem o`ner ha`m a`debiyat marjanları ma`rtlik ha`m qaharmanlıq u`lgileri, adamzattın` aqıl oy-pikiri intellektual ha`m ruwxıy ma`rtliginin` na`tiyjesi bolıp tabıladı. Sonın` ushında bul jaqtı du`n`yada en` ullı ma`rtlik ne, degen sorawg`a hesh ekilenbesten, en` ullı ma`rtlik - bul manauiy ma`rtlik dep juwap bersek, oylayman jan`ılaspag`an bolamız». Bul teoriyalıq juwmaq bizin` o`tkendegi tariyxımızdag`ı mısalı N.Dawqaraev sıyaqlı qatag`anlıqta qorıqpay a`debiyat maydanında xalıqtın` qa`diriyatların qorg`ag`an insanlarg`ada tiyisli ekenligin ko`rsetip izertlewdiń metodologiyalıq tiykarın beredi.

Prezidentimiz bul miynetinde bizin` tariyxımızg`a na`zer taslap onı tariyxshılardan teren` izertlewge joybar saladı. «Tariyxıy yadnamalar u`lgileri menen jaqınnan tanısar ekenbiz olardag`ı teren` pikir ha`m ideyalar, o`mir filosofiyası bu`gingi ku`nde de hayran qaldıratug`ınına ja`ne bir ret amin bolamız». Bizin` qa`dirli ha`m go`zzal diyarımız tek g`ana Shıg`ıs emes, ba`lkim ja`ha`n

tsivilizatsiyası besiklerinen biri bolg`anın xalıq aralıq ja`miyetshilik ta`n almaqta dep bizin` tariyxshılarımız ha`m arxeologlarımızg`a u`lken teoriyalıq ko`rsetpe beredi. Bul pikirdi dawam etip hu`rmetli Prezidentimiz keyingi miynetinde bılay deydi: «Axborot-kommunikatsiya texnologiyaları, matematika, fizika, ximiya, sanaat, menejment bulardın` ha`mmesi kerek a`lbette. Lekin, aweleambar tariyxı bilıw - bul o`mirlik za`ru`riyat». Ha`zir bizin` Qaraqalpaqstanda 240 tan aslam arxeologiyalıq estelikler bar. Olardan tek to`rtewi g`ana YuNESKOnın` dizimnen o`tken. Bulardı teren` izertlew ma`selesi ha`m bulardın` ishinen Mizdakxan ha`m sol sıyaqlı ashılğ`an esteliklerdin` Zastrizm menen baylanıslı ma`seleleri de teren` izertlense du`n`ya ha`mja`miyetinin` dıqqatın awdarıwı itimal.

Kitapta İ.Karimov «qashan haqıyqat tariyxqa iye bolamız» degen sorawg`a: «Tariyxıy xatira tuwg`ısı tolıq da`rejede tiklengen, halal basıp o`tken jıllarındag`ı tabısları ha`m jen`isleri, jog`altıw ha`m qurbanların, quwanış ha`m g`amların xalıs ha`m haqqaniy u`yrenge ta`g`dirde g`ana haqıyqıy tariyx boladı» dep teoriyalıq juwmaq bergen edi. Shinında da, bizin` tariyxımız o`tken shoralar da`wirinde saqtalasqan edi. Onı qaytadan teren` izertlew din` a`hmiyeti joqarı.

İ.A.Karimov sol miynetinde: «Bizler keshegi bag`ının`qı da`wirde kim edik? Ta`g`dirimiz, erkimiz kimnin` qolında edi», - degen sorawlardı qoyıp, shoralar da`wirindegi totalitarizmnin` bizin` tariyxımızg`a, ma`deniyatımızg`a, ekonomikamızg`a, ma`nawiyatımızg`a ta`sirin izertlewdegi za`ru`rligin ko`rsetedi. Haqıyqatında biz keshegi ku`ni sovet elinin` tek bir shiyki zat bazasına aylang`an u`lke boldıq. Bizin` milliy baylıg`ımız Moskvanın` qolında edi. Bizdi hasıl na`silin bilmeytug`ın manqurtqa aylandırıwg`a basladı. Demek, Prezidentimizdin` teoriyası tiykarında tariyxımızdı tiklew, o`tken ullı shaxslardın` xalıqqa xızmetlerin, elimizdin` basına tu`sken qayg`ı, g`amlardın` tariyxıy tiykarın bilıw za`ru`r. Sonday aq, ha`zirgi da`wirde g`a`rezsizlik epkininde jeke ma`pdarlıqqa ha`m isbilermenlikke jol ashılğ`an da`wirde o`tmishdegi isbilermenlerden mısalı, Qulen bolıs, Lepesbay, Xalmurat bay sıyaqlı shaxslardın` xızmetlerin ko`teriw, olardın` aqıllı islerin haqqanıy bizin` xalıqtın` sanasına sin`diriw, olardın` «pa`sligi», «jawızlıg`ı» sıyaqlı tu`siniklerden tazalaw lazım. Sonday-aq, Qaraqalpaq

alimlarının` bul kitaptağ`ı joqarı bahag`a iye bolg`an O`zbekistandag`ı jadidshiliktin` Qaraqalpaqstang`a ta`siri haqqında elege deyin tolıq bir pikirge kelmegeninede tariyxshılardın` ayıbı. Qalay qaraysız?

Sol kitapta shoralar da`wirinde «Tilimiz, dinimiz qanday ahwalda edi?» degen pikirinen shıg`ıp, onı teren` izertlep, islam dininin` sharapatın ha`m onın` millet ruxiyatının` ajıralmas bo`legi retindegi Prezidentimizdin` ko`rsetpelerin teren` izertleytug`ın, totalitar du`zimindegı qatag`anlıqtı ko`rsetip ha`m islam dininin` muxaddesligin izertlew ha`m onı xalıq xızmetine qoyıw og`ada a`hmiyetli.

Al, endi tilimizdin` tikleniwine kelsek, ol kitapta keshegi da`wirdegi o`zligimizge hu`jimlerden` ta`sirinde tildin` pataslanıwı ha`m onı tazalaw, tag`ıda mınaw «diniy so`z, «baylardın` tili» degen sıyaqlı pikirlerinin` naduris ekenligin ha`m tilimizdi xalqımızdın` tariyxıy jetiskenliklerin hu`rmetlep, bayıtıwdın` tiykarı berilgen.

Tildi tiklew degennen, onın` a`lipbesin qayta islew degeni emes a`lbette, tildegi pataslıqtı tazalaw ha`m onın` ha`zirgi zaman talabınan qayta ko`riw ha`m bayıtıw degendi an`latadı.

Mısalı, 2015-jıldın` 20-oktyabr` sa`nesinde «Erkin Qaraqalpaqstan» gazetasında professor Q.Qoshanovtın` «Ayırım atamalar haqqında oylar» degen maqalasın oqıp, İ.A.Karimov sol kitapta ko`rsetken milliy ideyamız tiykarında tilimizdi tiklew kerek degen tapsırmasının` tuwrı keletug`ınlıg`ına bekkem ka`mil boldım.

Maqalada avtor, sovet da`wirinde tilimizge orıslasıwdın` ta`sirinen kirip ketken so`zlerdin`, o`z tilimizdegi o`zinin` ornın ko`rsetip, tilimizdi tiklew islerine u`lesin qosqan. Solay etip, elege deyin geypara orıslasqan, terminlerden`, bizin` tildegi o`zinin` haqıyqıy salmag`ına juwap bere almay atırg`anlıg`ına narazılıq ko`rsetken. Ol «ag`a oqıtıwshı» (starshiy prepovovatel`), «klass mu`yeshi» (klassnıy uqolok), «ku`n ta`rtibi» (povestka dnya) degen so`zlerdin` ma`nisinin` orısshadan tikkeley to`n`keriliwine qarsı shıg`ıp, o`zimizdin` tildegi olardın` anıq ornın tabıwg`a urıng`an. Lekin bundag`ı tabılg`an ekvivalentli «jetik oqıtıwshı», «ma`jlis ta`rtibi», «klass turmısı» dep almastırıw

diskussiya tuwdıradı. Mısalı bızın` pikirimizshe olardı «ma`jilis ma`selesi», «topardıń xızmetleri», «ag`la yamasa aldındı oqıtıwshı» desekte bolar edi. Lekin bunday ma`selelerdin` ko`teriliwi tildi tiklewge qaratilg`an sawaplı isler bolıp esaplanadı.

Sonday aq, İ.A.Karimov sol da`wirde «Milliy maqtanışımız, insanıyılıq namısımız, u`rp-a`detlerimiz qanday tu`sindirmeler menen almasırdı?» dedi, shınında da keshegi ku`ni bızın` da`sturımız, u`rp-a`detlerimiz ayaq astı boldı. Jan`a tariyxıy birlik «sovet xalıqı» degen milliy birlikten joqarı turatug`ın soxta birlik payda boldı. Onın` tiykarı internatsionalizm, kommunistizm, sotsializm, patriotizm dep xalıqlardı o`ziniń tilinen ruxıyatınan ayırıwdı maqset qıldı. Ha`zir o`z biyligimizdi alg`annan keyin bul qısıwmetide, o`zlikide izertlew a`hmiyetli wazıypa.

Sonday aq, İ.A.Karimov «Jurtımız qanday, qansha baylıqlar diziminin` bar ekenliginen kim xabardar edi» degen so`zinde olardıńda oraydıń qolında bolg`anlıg`ın, o`ndirilgen paxta, qazılmalar, gaz zaxiralar qayda ketip atırg`anlıg`ı ha`m onnan tu`sken da`ramat qansha ekenligin xesh kim bilmedi. Tek «Paxta beriw senin` internatsionallıq wazıypan`» degendi esitti.

Mısalı, Qaraqalpaqstannan ketettug`ın gaz trubaları qansha doxod beredi, yamasa Moynaqtag`ı balıq o`ndirisi, andatra ha`m norki terisi respublikag`a qansha payda keltirgenligin hesh kim bilmes edi. Bunın` mısaldı İ.A.Karimov o`ziniń son`g`ı kitabında bılay keltiredi: Qaraqalpaqstanda, Xorezmde bir bala baxshası ashılaturg`ın bolsa joqarıdan, Moskvadan soralar edi». Bul basqınshılıqtın` tariyxın izertlew og`ada za`ru`r.

Tag`ıda İ.A.Karimov sol kitapta «Milliy maqtanış bolmısh paxta xaqıyqatında milliy maqtanış bolıw ornına moyıntartıq bolıp, xalıqımızdı jalańayaq qaldıratug`ın azap-aqıretlerge alıp kelgen, jala do`hmetlerden basqa ne keltirdi». A`ne bul ma`sele xalıqımız ushın u`lken tragediya boldı. Neshshe adamlar jazıqsız qamaldı, neshshesi o`zin-o`zi o`ltirdi, neshshesi awırıw boldı, bular haqqında izertlew og`ada a`hmiyetli ekenliginde İ.A.Karimov xa`r sapar 9-may qa`dirlew ha`m qa`sterlew ku`ninde bul dahshatlı jinaiy islerdi izertlep,

olardın qatag'anlig'in toliq a'shkaralaw za'ru'rligin ko'rsetedi. Bul ma'sele, a'lbette, qashanda ilmiy bahag'a keledi. Lekin ha'zirden baslansa toliq boladi. Sebebi, pursat ku'tip turmaydi. Keyin kesh boladi.

Sonliqtan, hu'rmetli birinshi I.A.Karimov sol kitapta «haqiqatında da jan`a tariyxta xalqımızdın o`z basınan keshirgen bunday azap-aqiretlerdi, ta`g`dirimiz xalqımız basında turg`an mu`shkil ku`nlerdi umitıwg`a bizin` hasla haqımız joq», -degen so`zi bizge xat ha`m qa`lem bolıwı kerek.

Tag`ı da avtor sol kitapta, Xosh o`zimizshe? O`zimiz o`zligimizdi biler me edik? Qanday ko`rnekli za`min, ullı babalarımızdın o`lmes miyrasları menen azıqlang`an eldin` perzentleri ekenligimizdi an`larma edik? degen ma`sele qaytadan o`zimizdin` hasıl na`silimizdi teren` izertlewdi, bizin` qan tamırlarımızda Amir Temur, Manguberdi, Mirza Babur, Ernazar Alako`z sıyaqlı el perzentlerinin` qananı bar ekenligin, biz burın hesh kimnen kem bolmag`anbız, elede hesh kimnen kem bolmaytug`ınımızdı teren` tu`sindiriw u`lken ilimiy wazıypa bolıp esaplanadı.

Ja`ne de bunda, I.A.Karimov: ol gezleri O`zbekistanda du`n`yada birew bilerme edi. Birew biz benen esaplasarma edi degen sorawların ha`zirgi ku`ndegi O`zbekistannın` ja`ha`ndegi abıroyı, onın` du`n`ya ha`m ja`miyetindegi ornı, ko`regen I.A.Karimovtın` ishki ha`m sırtqı siyasatının` a`dalatlıg`ı, onı du`n`yanın` ta`n alıwı, bilimlendiriw ha`m ta`rbiya protsessinde bizin` ha`m maqtanışımız ha`m quwanışımız bolıp, bizdi ruxlandıradı, adam faktorın ku`sheyttiredi ha`m bul ma`selede de ilimiy izertlewlər aktual esaplanadı.

Endi bul miynettin` a`debiyattanıw tarawındag`ı a`hmiyetine ko`z juwırtamız.

I.A.Karimov joqarı ruxiyatqa erisiwde xalıq awızeki do`retpelerinin` ju`da` u`lken a`hmiyetin ko`rsetiwinde, qaraqalpaq fol`klorının` ju`z tomlıg`ın baspadan shıg`arıw ju`da` qol keldi. Bul u`lken inabatlı jumıs boldı. Endi sol ruxiyat du`rdanaların, o`zligimizdi a`debiy ha`m filosofiyalıq, a`deplilik, estetikalıq tuyg`ılardı teren` izertlew ha`m ta`rbiyanın` xızmetine qoyıw ju`da` a`hmiyetli wazıypa bolıp, onda xalqımızdın` filosofiyalıq oyları ko`rinip, onın` tiykarında qaraqalpaq filosofiyasın du`ziwge xızmet etedi.

Bul kitapta İ.A.Karimov soʻz iskusstvosi bolgʻan aʻdebiyatqa, huʻrmet haʻm aʻdalat jarshısı bolgʻan doʻretiwshilerga janʻadan qatnasqa uʻlken kewil boʻlgen. Aʻdebiyattinʻ rawajlanıwı boyınsha aʻmelge asırılıp atırgʻan islerdinʻ naʻtiyjelerin koʻrsetiw menen birge shoralar daʻwirindegi «sotsialistik realizm» dep atalgʻan soxta terminninʻ tiykarında duʻzilgen aʻdebiyattı milliy ideya tiykarında qayta koʻrip shıgʻıw maʻselesin de aʻhmiyetli orıngʻa qoygʻan. Bul tapsırma bizinʻ klassik aʻdebiyatımızdinʻ koʻrnekli waʻkilleri Kuʻnxoja, Berdax, Aʻjiniyaz h.t.b. doʻretiwshiligine de tikkeley baylanıslı. Sebebi, aqıldınʻ kaʻni, danalıqtınʻ deregi bolgʻan koʻrnekli doʻretiwshilerdinʻ miyrasların qayta tiklew uʻlken ilimiy izertlewıdinʻ wazıypası. Bul haqqında ustazimnin 2002-jılı Erkin Qaraqalpaqstan gazetasında jaʻriyalangʻan «Qaraqalpaq aʻdebiyatınınʻ tariyxı qayta jazıw daʻrkar» degen maqalasın esinʻizge salaman.

Pedagogikalıq ilimler tarawında İ.A.Karimvotınʻ «taʻlimdi taʻrbiyadan, taʻrbiyanı taʻlimnen ajıratıp bolmaydı» degen koʻrsetpesi haʻzirgi kuʻnde pedagogikalıq ilimi tarawındagʻı izertlewlerdinʻ irge tası bolıwı kerek. Jasıratugʻını joq koʻpshilik oqıtıwshılar bul maʻselege aytarlıqtay kewil boʻlmey kiyatır. Olardınʻ leksiyaaları haʻm aʻmeliy isleri taʻlim isi bolsa, sol islerde taʻrbiyanınʻ salmagʻı nelerden ibarat, degen maʻselege kewil boʻlmey leksiya oqılsa, seminar aparılsa boldı degen oylardan alıs emes ekenligi koʻrinedi. Haʻr bir oqılğʻan leksiya haʻm seminar da kuʻndelikli turmısqa baylanıslı ilimiy, bilimiy, ruxıy haʻm aʻmeliy salmaqqa iye taʻrbiyalıq taʻsirleri bolıwı kerek.

Qaʻne endi pedagogika ilimininʻ shaydaları mektepte yamasa oqıw orınlarında oqıgʻan sabaqlarınınʻ haʻr birininʻ bilimge haʻm taʻrbiyagʻa tiyisli taʻreplerin koʻrsetken ilimiy jumısların jaʻmiyetshilikke usınsa uʻlken janʻalıq bolar edi.

Sonday aq, gʻaʻrezsizlikten keyin elimizde sport haʻm dane tarbiyasındagʻı tabıslı islerimiz, gʻaʻrezsizlik xalıqtınʻ fizikalık quwatın, jetikligin koʻteriwdegi tabısın juʻdaʻ sawaplı is boldı. Tek 2015-jılı Oʻzbekistan sportshıları 860 medalʻ iyeledi. Olardan 311i altın medalʻ, 274i guʻmis, 276 bronza medalları eken. Al qaraqalpaq sportshılarına onınʻ qanshası tiyedi? Burın bunday tabıs bolgʻanba edi? Bulda uʻlgili tariyxtınʻ obʻekti.

Juwmaylap aytqanda, İ.A.Karimvotın` bul a`jayıp kitabı xalqımızdı ruwxıy biyiklikke ko`teriwege qaratılğ`an entsiklopediyalıq shıg`arma bolıp, ruwxıyatımızdın` ba`lentlewine, o`zinin` ayrıqsha u`lesin qosıwg`a oylag`an ilim jigerbentleri ushın teoriyalıq ha`m metodologiyalıq qural bolıp esaplanadı.

Bul kitap ilim izertlewge a`sirese filosofiya, tariyx, til, a`debiyat, pedagogika, psixologiya pa`nlerine jol ko`rsetetug`ın a`hmiyetke iye. Sebebi, biz ha`zir elimizde milliy ideologiya boyınsha ruwxıy kamalatqa jetiwdi moljellegenlikten ha`m bızın` ha`r bir islerimiz og`an xızmet etip, onı xalıqtın` sanasına sin`iretug`ın bolsaq İ.A.Karimvotın` bul teoriyalıq ko`rsetpeleri, metodologiyalıq qa`siyetlerdin` ten`i tayı jol-joba boladı.

Juwmaqlaw

Birinshi Prezidentimiz İslam Karimovtın` bir qatar shıg`armalarında, bayanat ha`m gu`rrin`lesiwlerinde ma`nawiy - ma`deniy qa`driyatlardıń ma`nis - mazmunı, olardı tiklew za`ru`rligi menen birge, ta`rbiyalıq - ideologiyalıq jumıslardı tabıslı ju`rgiziwdin` jolları da ko`rsetip berildi. Bul jerde elbasshımızdın` «Joqarı ma`nawiyat – jen`ilmes ku`sh» atlı fundamental miynetinde ortag`a qoyılğ`an pikirlerdin` a`hmiyetin tag`ı bir ma`rtebe atap o`tiw orınlı.

XX a`sir aqırı XXI a`sirdin` basında a`melge asıp atırğ`an globalıw protsessleri, ilim ha`m texnikanın` tabısları, atap aytqanda, internet dizimi xalıq aralıq birge islesiwge ha`m integratsiyanın` rawajlanıwına ken` jol ashıp berip atırğ`anı ha`mmege ma`lim. Usının` menen birge, adamzat bul tabıslardan ayırım siyasiy ku`shler g`a`rezli maqsetlerin a`melge asırıw ushin ideologiyalıq qural sıpatında paydalanıwg`a urınıp atırğ`anının` da guwası bolmaqta. Adamlardıń, ba`rinen burın jaslardın` oy-pikirin, qa`lbin ha`m sanasın buzıwg`a, olardı adamzatqa jat buzaqı ha`m zıyanlı ideyalar menen toltırıwg`a, so`ytıp olardı joldan azdırıwg`a umtılıwlar a`melge aspaqta. Bul buzg`ınshı ideyalardı taratıw og`ada ma`kkarlıq usıllar ja`ne ha`zirgi zaman xabar texnologiyalarınan paydalanıp ju`ritilmekte. Mine usınday jag`dayda puqaralarımızdı, birinshi gezekte jaslarımızdı qorg`aw, g`a`rezli ku`shlerdin` tu`pkilikli niyetlerin ashıp taslaw, so`ytıp puqaralarımızda ideologiyalıq immunitetti qa`liplestiriw wazıypası payda boldı. Bul og`ada qıyın ha`m awır wazıypa. Biraq biz onı sheshpey turıp alg`a qoyğ`an maqsetlerimizge erise almaymız. Elimizde a`dalatlı demokratiyalıq ha`m abadan ja`miyet qurıw jaslarımızdı jawız ku`shlerdin` ta`sirinen qorg`aw menen tikkeley baylanıslı. Bul tuwralı joqarıda da so`z etilgen edi.

Birinshi Prezidentimiz İslam Karimov sol da`wirde jazg`an miynetlerinde de, atap aytqanda «En` tiykarg`ı o`lshem - turmıs haqıyqatlıg`ın sa`wlelendiriwden ibarat»(2009) atlı shıg`armasında bul ma`selege ayırıqsha itibar qarattı. Onın`

pikirinshe jaslarımızdı milliy ha`m ulıwma insanıy qadriyatlar ruwxında ta`rbiyalawımız, ha`zirgi zamandag`ı siyasiy protsesslerdin` ma`nis - mazmunın tu`sinetug`ın, en` baslısı o`zinin` biyg`a`rez pikirine iye adamlar etip qa`liplestiriwimiz kerek. Bul pu`tkil ta`lim - ta`rbiya ha`m ma`nawiy - ideologiyalıq jumıstın` baslı sha`rtleri ha`m o`lshemi bolmag`ı da`rkar. Biyg`a`rez sana, biyg`a`rez pikirge iye shaxstı ta`rbiyalawdı elbasshımız ta`lim - ta`rbiya, ja`miyetlik siyasiy, ma`nawiy - ma`ripiy isleri menen shug`ıllanıwshı barlıq sho`lkemlerdin` wazıypası dep esaplaydı. «Bir oylap ko`reyik – deydi İ.A.Karimov, o`zinin` biyg`a`rez pikirine iye bolıw – bul ne? Bul a`weli ko`p-ko`p pikir ha`m mısallardı o`z-ara salıstırıp, olardıń ishinen birden-bir tuwrı shınlıqtı ajıratıp alıw, onı o`z sanasına sin`diriw, sonnan juwmaq shıg`arıp jasawg`a wkıplı bolıw degendi bildiredi».

İ.A.Karimovtın` bul pikirleri barlıq orınlardı ideologiyalıq - ta`rbiyalıq jumıslardıń negizine qoyılıwı kerekligin ha`mmemiz ayqın tu`siniwimiz sha`rt.

İ.A.Karimov ta`repinen belgilengen puqaralarımızdı ma`nawiy - ma`deniy jetilistiriwge qaratılğ`an wazıypalardı a`melge asırıw protsessinde og`ada ko`plegen salmaqlı ilajlar a`melge asırıldı.

Paydalanilg`an a`debiyatlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma`naviyat-engilmas kuch. T., Ma`naviyat, 2008
2. Qurani karim (Abdulaziz Mansur tarjimasini). T., 2001
3. Imom Buxoriy. Jome as-sahih. 1-4-jildlar, T. 1990-1995
4. Karimov I. Bizning bosh maqsadimiz-jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni moderniyazatsiya isloh etishdir. T., «O`zbekstan» 2005-y
5. Karimov I. Vatanimizning tinchligi va xavfsizligi wz kuch-qudratimizga, xalqimizning hamjihatligi va bukimas irodasiga bog`liq. T., «O`zbekiston» 2004
6. Karimov I. O`zbekiston: milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura, 1-jild. T. «O`zbekiston», 1996y 362-b.
7. Karimov I. Barkamol avlod-O`zbekiston taraqqiyotining poydevori. T.,1997-y.
8. Karimov I. Istiqlol va ma`naviyat. T., 1994-y
9. Karimov I. Ma`naviy yuksalish yo`lida. T., 1998-y
10. Qurani Karim. T. 2001
11. Al Buxariy. Ha`dis (Al-jome` as-sahih) q-jild. T.1995
12. Ismetulla Maqsum Quran sirlarinin` a`lippesi. Almati 2004
- 13.Ziemammedov B. Kamillikke eltuvchi kitob. T.2006
14. Xidoya. Kommentarii musul`manskogo prava. Tom.1. T.1994
15. Bazarbaev J. A`dep filosofiyasi N. Qaraqalpaqstan., 2010